İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi
Journal of Penal Law and Criminology,
JPLC 2026, 14 (1): 80–104

https://doi.org/10.26650/JPLC2026-1739809
Başvuru | Submitted 10.07.2025
Revizyon Talebi | Revision Requested 12.11.2025
Son Revizyon | Last Revision Received 13.11.2025
Kabul | Accepted 19.12.2025
Online Yayın | Published Online 10.03.2026

Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi
Journal of Penal Law and Criminology

Araştırma Makalesi | Research Article

Açık Erişim | Open Access

Hukukun Ataerkil DNA'sı: Yargıtay Kararlarında Haksız Tahrik Söyleminin Psiko-Sosyal Analizi

The Patriarchal DNA of Law: A Psycho-Social Analysis of Unjust Provocation Discourse in Court of Cassation Rulings

Nedim Havle [1]

[1] Sağlık Bilimleri Üniversitesi İstanbul Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Kliniği, Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, İstanbul, Türkiye

Öz

Bu çalışma, Türk Ceza Kanunu'nun 29. maddesinde düzenlenen haksız tahrik kurumunun Yargıtay Ceza Genel Kurulu (YCGK) kararlarındaki uygulamasını, hukuki dogmanın ötesine geçerek analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel hedefi, kararların altında yatan örtük sosyal kabulleri, psikolojik varsayımları, güç ilişkilerini ve söylemsel yapıları deşifre etmektir. Nitel araştırma deseninde kurgulanan çalışmada, 2023-2025 yılları arasına ait amaçlı örneklemle seçilmiş 20 YCGK kararı, yönlendirilen içerik analizi ve eleştirel söylem analizinin bir kombinasyonu kullanılarak incelenmiştir. Araştırma bulguları, haksız tahrik kurumunun uygulanabilmesi için aranan 'haksız bir fiilin varlığı' şartının, yargısal pratikte ne kadar farklı yorumlandığını ortaya koymuştur. Bu yorumun içeriği; sadakat, rekabet ve mahremiyet gibi sosyal bağlamlara ve ispat durumuna göre şekillenmektedir. Mahkemenin, indirim oranını belirlerken sistematik mağduriyet, hayata kast ve ağır sömürü gibi durumlarda azami indirimi öngören zımni bir "hiddet metriği" kullandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, delil yetersizliğinde "şüpheden sanık yararlanır" ilkesinin, sanık lehine bir tahrik anlatısı kurma aracı olarak işlev gördüğü saptanmıştır. Analizler, yargısal kararların sıklıkla "mağdur suçlama" söylemi ürettiğini ve özellikle "namus" ile *koruyucu erkeklik* rolleri bağlamında ataerkil kodları hukuki alanda yeniden ürettiğini kanıtlamıştır. Sonuç olarak, haksız tahrik kurumunun nötr bir hukuk tekniği değil, toplumun adalet, onur ve toplumsal cinsiyet algılarının müzakere edildiği, çatıştığı ve yeniden üretildiği kritik bir sosyal ve ideolojik alan olduğu sonucuna varılmıştır.

Abstract

This study aims to analyze the application of the institution of unjust provocation, as regulated in Article 29 of the Turkish Penal Code, in the decisions of the Court of Cassation General Assembly on Criminal Matters moving beyond mere legal doctrine. The primary objective of the research is to decipher the implicit social assumptions, psychological premises, power relations, and discursive structures underlying these decisions. In this study, structured with a qualitative research design, 20 decisions selected through purposive sampling from the years 2023-2025 were examined using a combination of directed content analysis and critical discourse analysis. The research findings reveal that the condition for applying the institution of unjust provocation -the 'existence of an unjust act'- is interpreted differently in judicial practice. The content of this interpretation is shaped by social contexts such as fidelity, competition, and privacy, as well as by the evidentiary situation. It was determined that the Court, when deciding the rate of sentence reduction, employs an implicit "metric of rage" that prescribes the maximum reduction in cases involving systematic victimization, threats to life, and severe exploitation. Furthermore, it was found that in cases of evidentiary gaps, the principle of *in dubio pro reo* (the defendant benefits from doubt) functions as a tool for constructing a narrative of provocation in favor of the defendant. The analyses have demonstrated that judicial

Atıf | Citation: Havle, N. (2026). Hukukun Ataerkil DNA'sı: Yargıtay Kararlarında Haksız Tahrik Söyleminin Psiko-Sosyal Analizi. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi–Journal of Penal Law and Criminology*, *14*(1), 80-104. https://doi.org/10.26650/JPLC2026-1739809

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

2026. Havle, N.

Sorumlu Yazar | Corresponding author: Nedim Havle nedimhavle@yahoo.com

decisions frequently produce a discourse of "victim-blaming" and reproduce patriarchal codes within the legal sphere, particularly in the context of "honor" and *protective masculinity* roles. In conclusion, it has been determined that the institution of unjust provocation is not a neutral legal technique but a critical social and ideological arena where societal perceptions of justice, honor, and gender are negotiated, contested, and reproduced.

Anahtar Kelimeler Haksız tahrik · Yargıtay · Söylem analizi

Keywords Unjust provocation · Court of Cassation · Discourse analysis

Extended Summary

The doctrine of unjust provocation (haksız tahrik), as stipulated in Article 29 of the Turkish Penal Code stands as one of the most fundamental and contentious institutions within Turkish criminal justice. It allows for mitigation of the penalty when a crime is committed in a state of 'rage or severe distress' triggered by an unjust act from the victim. While existing academic literature has primarily focused on doctrinal analyses of the institution's legal elements, a significant gap remains in understanding how this abstract legal text is interpreted and applied in judicial practice. This study addresses this gap by moving beyond a purely positivist legal framework. It posits that judicial rulings on unjust provocation are not merely technical applications of law but are, in fact, rich discursive sites where societal norms implicit psychological assumptions, and power relations are actively negotiated and reproduced. The primary objective is to deconstruct these judicial narratives to reveal the latent value judgments and social codes that shape the boundaries of justice, particularly in cases involving honor, gender, and interpersonal conflict. This study contributes to the broader field of socio-legal studies by demonstrating how a specific legal doctrine serves as a microcosm for the negotiation of cultural values within a modernizing legal system.

This research employs an interdisciplinary qualitative design, integrating perspectives from law, psychology, and sociology/gender studies. The core methodological approach combines directed content analysis with critical discourse analysis. The study's corpus consists of 20 rulings from the Turkish Court of Cassation's General Assembly on Criminal Matters selected via purposive sampling. This specific judicial body was chosen for its paramount role in unifying jurisprudence and its high impact on legal practice. The sample was filtered using the keywords "Haksız Tahrik İndirimi" for the period between January 1, 2023, and July 1, 2025, to capture the most current judicial reasoning. The three-stage analysis involved: (1) developing a coding framework based on theoretical concepts from the aforementioned disciplines; (2) systematically coding the 20 decisions to identify recurring patterns and themes; and (3) applying critical discourse analysis to examine how language, metaphor, and narrative positioning construct meaning and legitimize certain outcomes.

The analysis yielded several critical findings that illuminate the practical life of the unjust provocation doctrine:

The core legal element of an "unjust act" was found to lack a fixed, universal definition. Its meaning is fluid and highly contingent on the social context. In cases of infidelity within non-marital relationships, for instance, different judicial chambers offered conflicting interpretations, framing the act either as a grave personal offense justifying provocation (a patriarchal view) or a matter of individual autonomy with no legal bearing (a liberal view). Similarly, in commercial disputes, sustained economic pressure and threats were constructed as a "chain of unjust acts," transforming a business conflict into a personal one.

The court appears to utilize an unstated 'rage metric' to calibrate the penalty reduction, weighing the perceived severity of the provocation. Maximum or near-maximum mitigation was consistently applied in cases involving existential threats to the defendant's integrity. These included: systematic victimization (reflecting concepts akin to Battered Woman Syndrome), severe sexual and economic exploitation (akin to coercive control), and direct attempts on the defendant's life. This suggests an implicit judicial recognition of trauma and its long-term psychological effects, even in cases of premeditated retaliation.

The legal principle of *in dubio pro reo* (the doubt benefits the accused) was observed to function not merely as a procedural rule but as a powerful narrative-building mechanism. In the absence of conclusive evidence regarding the conflict's origin, the court often filled the void with "social scripts" or assumptions about "the ordinary course of life." This practice proved most problematic in "honor" related cases, where an unproven verbal insult against

a female relative could be deemed a sufficient unjust act, effectively lowering the standard of proof based on the cultural plausibility of a violent response.

The most profound finding is the role of the doctrine as a conduit for patriarchal norms. A stark double standard was observed: a woman's testimony of sexual assault could be dismissed as inconsistent, while her husband's violent reaction to this same unproven allegation was deemed an "understandable rage" worthy of penalty reduction. Furthermore, the court consistently treated verbal attacks on masculinity (e.g., "I'll make you a transvestite") as severe provocations. Violence committed by men acting within the culturally prescribed role of a "protector"- of a sister's honor, a father's life, or a family's name- was systematically mitigated, thus legally reinforcing these gendered roles.

This research concludes that the application of the unjust provocation doctrine by the Turkish Court of Cassation is far from a neutral, objective legal process. It operates as a critical social and ideological arena where deeply embedded societal perceptions of justice, honor, power, and gender are contested and, in many instances, judicially ratified. The findings challenge the notion of law as an autonomous system, demonstrating instead that it is a living organism that reflects and reproduces the cultural DNA of the society it governs. Therefore, any meaningful reform of this doctrine requires not only legislative amendments but also a critical interrogation of the deep-seated cultural codes that are legitimized within courtrooms.

I. Giriş

Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 29. maddesinde düzenlenen haksız tahrik, ceza adalet sisteminin en temel ve tartışmalı kurumlarından biridir.[1,2,3] Yargıtay Ceza Genel Kurulunun yerleşik kararlarında tanımlandığı üzere, bu kurumun uygulanabilmesi için; mağdurdan kaynaklanan haksız bir fiilin bulunması, failin bu fiil nedeniyle hiddet veya şiddetli elem duyması ve suçun bu yoğun ruhsal durumun bir tepkisi olarak işlenmesi gibi koşulların bir arada varlığı aranmaktadır.[4] 5237 sayılı TCK ile eski kanundaki 'ağır-hafif tahrik' ayrımının kaldırılarak indirimin oranının, olayın özellikleri ve failin iradesi üzerindeki etkisi dikkate alınarak hâkimin takdirine bırakılması, bu takdir yetkisinin kullanımını, ceza adaletinin en kritik tartışma alanlarından biri haline getirmiştir.[5] Bu takdir yetkisinin kullanımı, özellikle yaşam hakkına yönelik suçlar başta olmak üzere birçok ağır suçun cezasında belirleyici rol oynamakta ve bu yönüyle hem kamu vicdanı hem de adalet algısı üzerinde derin etkiler bırakmaktadır.

Haksız tahrik üzerine yapılan akademik çalışmalar, genellikle kurumun hukuki unsurlarını doktriner bir bakış açısıyla analiz etmeye odaklanmıştır.[6,7,8] Ancak kanun metninin soyut çerçevesinin ötesinde, Yargıtay kararlarında bu kurumun nasıl işlediği, hangi örtük toplumsal kabullerin ve normatif kalıpların kararlara dahil olduğu meselesi, daha derinlikli bir analizi gerektirmektedir. Mevcut çalışma, bu boşluğu doldurmayı hedefleyerek, haksız tahrik kararlarını salt bir hukuki metin olarak değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyolojik anlamlar üreten birer söylem olarak ele almaktadır. Bu yaklaşımla, önceki çalışmalardan farklı olarak, yargısal pratiğin altında yatan ve çoğu zaman açıkça ifade edilmeyen değer yargılarını, rol beklentilerini ve güç ilişkilerini görünür kılmak amaçlanmıştır.

[1] Merve Aygül Atakaya, 'Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik' (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2022) 55.

[2] Recep Kahraman, "Türk Hukukunda Haksız Tahrikin Uygulanmasında Eşitsizlik Algısı", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 28, S: 1, 2024, s. 351.

[3] Behiye Eker Kazancı, "Mağdurun Davranışları ve Heyecan Halinin Ceza Sorumluluğuna Etkisi- Haksız Tahrik", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 15, Özel S., 2014, s. 1312-1313.

[4] YCGK, E. 2023/370, K. 2025/178.

[5] Devrim Aydın, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Haksız Tahrik", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD), C: 54, S: 2, 2005, s. 125.

[6] Zeynel T. Kangal, "Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (EÜHFD), C. XIV, S. 3–4, 2010, s. 251.

[7] Devrim Aydın, "Haksız Tahrik Kurumuna İlişkin Bazı Sorunlar", Terazi Hukuk Dergisi, C: 15, S: 162, 2020, s. 240.

[8] Ramazan Arıtürk, "Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik", Terazi Hukuk Dergisi, C: 16, S: 183, 2021, s. 2130.

Çalışma, Yargıtay'ın "haksız fiil" kavramını hangi bağlamlarda ve nasıl inşa ettiğini, "hiddet" veya "şiddetli elem" gibi öznel durumları nasıl somutlaştırdığını ve eylem ile tepki arasındaki "soğuma süresi" gibi kritik unsurları nasıl değerlendirdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Elde edilecek bulguların, haksız tahrik kurumunun uygulanmasındaki tutarlılık ve öngörülebilirlik sorunlarına ışık tutması, hukuk ve toplumsal normlar arasındaki etkileşimi somut örnekler üzerinden göstermesi ve ceza adaleti sistemindeki yargısal takdirin sınırlarına ilişkin akademik tartışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

II. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın bilimsel çerçevesini oluşturan araştırma deseni, çalışma evreni ve örneklemi, veri toplama süreci, verilerin analizinde kullanılan yöntemler ve araştırmanın yürütülmesinde gözetilen etik ilkelere yer verilmiştir.

A. Araştırma Deseni

Bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden yararlanılarak kurgulanmıştır. Yargıtay'ın "haksız tahrik" uygulamalarının altında yatan örtük anlamları, söylemsel yapıları ve toplumsal kabulleri derinlemesine irdelemeyi amaçladığından, araştırmanın temel yöntemi olarak içerik analizi ve söylem analizi benimsenmiştir. Araştırma, haksız tahrik kavramını salt bir hukuk tekniği olarak ele almaktan ziyade; hukuk, psikoloji ve sosyoloji/toplumsal cinsiyet çalışmaları perspektiflerini birleştiren disiplinlerarası bir yaklaşım sergilemektedir. Bu desen, hukuki metinlerin yüzey yapısının ötesine geçerek, yargısal kararların toplumsal normları, değer yargılarını ve güç ilişkilerini nasıl yansıttığını ve yeniden ürettiğini anlamak için en uygun çerçeveyi sunmaktadır.

B. Örneklem ve Veri Toplama

Araştırma, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun (YCGK) "haksız tahrik" konusundaki kararlarından oluşmaktadır. YCGK'nın seçilmesinin temel nedeni, içtihatları birleştirme ve en üst düzeyde hukuki yorum yapma işlevi görmesi, dolayısıyla kararlarının yargı pratiği üzerinde yüksek bir etkiye sahip olmasıdır.

İnceleme kapsamındaki YCGK kararları içerisinden amaçlı örnekleme (purposive sampling) yöntemiyle bir örneklem oluşturulmuştur. Amaçlı örnekleme, araştırmanın amacına en uygun ve en zengin bilgiyi sunma potansiyeli taşıyan durumların bilinçli olarak seçilmesini ifade eder.[9] Örneklem seçiminde kullanılan kriterler şunlardır:

1-Sadece Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararları dahil edilmiştir.

2-Yargıtay'ın resmi karar arama motorunda "Haksız Tahrik İndirimi" anahtar kelimeleriyle arama yapılmıştır. Bu, doğrudan araştırmanın odağında yer alan ve tahrik indiriminin uygulandığı veya tartışıldığı kararlara ulaşmayı garantilemiştir.

3- 01.01.2023- 01.07.2025 tarih aralığı filtrelenmiştir. Bu zaman aralığı, Yargıtay'ın konuya ilişkin en güncel yaklaşımını ve olası içtihat değişimlerini analiz etme olanağı sunmaktadır.

Bu kriterler doğrultusunda ulaşılan kararlar arasından, araştırmanın problematiğine en zengin veriyi sunan toplam 20 karar ayrıntılı analize tabi tutulmuştur. Bu karar sayısıyla, yeni kararların mevcut temaları tekrar etmeye başladığı ve yeni bir kavramsal kategori veya boyut ortaya çıkarmadığı gözlemlenerek nitel araştırmalarda geçerli bir ilke olan tematik doygunluğa (thematic saturation) ulaşıldığı kabul edilmiştir.[10]

[9] Mumtaz Ali Memon, Ramayah Thurasamy, Hiram Ting ve Jun-Hwa Cheah, "Purposive Sampling: A Review and Guidelines for Quantitative Research", Journal of Applied Structural Equation Modeling, C: 9, S: 1, 2025, s.2.

[10] Greg Guest, Emily Namey ve Mckenna Chen, "A simple method to assess and report thematic saturation in qualitative research", PLoS One, C: 15, S: 5, 2020, s.4.

Veri toplama aracının (Yargıtay arama motoru ve kararların kendisi) resmî ve kamusal bir kaynak olması, verilerin güvenirliği ve geçerliliği konusunda bir sorun yaşanmasını engellemektedir. Sürecin adımlarının net bir şekilde tanımlanmış olması, veri toplama prosedürünün tekrarlanabilirliğini sağlamaktadır.

C. Veri Analizi Yöntemleri

Verilerin analizinde, araştırmanın disiplinlerarası doğasına uygun olarak bütünleşik bir analiz stratejisi izlenmiştir. Analiz, yönlendirilen içerik analizi[11] (directed content analysis) ve eleştirel söylem analizinin (critical discourse analysis)[12] bir kombinasyonunu içermektedir.

Analiz süreci üç temel aşamada gerçekleştirilmiştir:

1-Analizin ilk aşamasında, araştırmanın teorik çerçevesini oluşturan hukuk, psikoloji ve sosyoloji/toplumsal cinsiyet alanlarından yola çıkılarak bir "kodlama anahtarı" oluşturulmuştur. Bu anahtar, metinlerde aranacak olan spesifik kavramsal kodları içermektedir (Örn: Hukuki Kodlar: *Haksız Bir Fiil, Nedensellik Bağı*; Psikolojik Kodlar: *Duygu Atıfları, Empati Yönelimi*; Sosyolojik Kodlar: *Namus Söylemi, Toplumsal Rol Beklentileri*). Bu yaklaşım, analizin tamamen keşifsel olmasından ziyade, mevcut teorik bilgiyle yönlendirilmesini sağlamıştır. Kodlama deseni EK-A'da gösterilmiştir.

2-İkinci aşamada, 20 kararın her biri okunarak, oluşturulan kodlama anahtarına göre ilgili metin bölümleri (cümleler, paragraflar) işaretlenmiş ve kodlanmıştır. Bu sistematik kodlama süreci tamamlandıktan sonra, kodlanan veriler bir araya getirilerek aralarındaki ilişkiler incelenmiş ve yinelenen ana temalar ile örüntüler (pattern) ortaya çıkarılmıştır.

3-Analizin son aşaması, sadece hangi temaların var olduğunu değil, bu temaların dil aracılığıyla nasıl inşa edildiğini anlamaya odaklanmıştır. Bu doğrultuda eleştirel söylem analizinden yararlanılmıştır. Karar metinlerindeki kelime seçimleri, kullanılan metaforlar, kurulan anlatı yapısı, faillerle mağdurların metin içinde nasıl konumlandırıldığı ve hangi seslerin ön plana çıkarılıp hangilerinin bastırıldığı analiz edilmiştir. Analize dair örneklem Tablo-1'de gösterilmiştir.

Tablo 1

Analiz yöntemleri karşılaştırma tablosu

Analiz Yöntemi	Temel Soru	Amaç	Somut Örnek
İçerik Kodlama	Metinde ne var? Sayar ve sınıflandırır.	Veriyi sistematik ve yönetilebilir parçalara ayırmak; belirli kavramların varlığını ve sıklığını belirlemek.	İncelenen 20 kararın 8'inde "namus", 12'sinde "sadakatsizlik", 5'inde ise "ekonomik husumet" kavramının tahrikin kaynağı olarak geçtiğini tespit etmek.
Tematik Analiz	Verideki ana fikirler ve örüntüler neler? Gruplar ve birleştirir.	Kodlanmış veriler arasındaki ilişkileri bularak, metnin altında yatan daha geniş ve soyut temaları (ana fikirleri) ortaya çıkarmak.	"Namus", "erkeklik onuru", "aile şerefi" kodlarını farklı kararlardan bir araya getirerek "Ataerkil Onur Kodlarının Yargısal Tanınması" temasını oluşturmak.
Söylem Analizi	Dil nasıl kullanılıyor? Güç ve anlamın nasıl inşa edildiğini inceler.	Metnin sadece ne söylediğini değil, bunu nasıl söylediğini analiz etmek; dilin toplumsal rolleri, güç ilişkilerini ve ideolojileri nasıl yansıttığını göstermek.	Karar 20'de, kadının beyanının "tutarsız" olarak nitelendirilmesi, kocanın şiddetinin ise "hiddet" olarak normalleştirilmesi yoluyla "güvenilmez kadın" ve "koruyucu erkek" söylemlerinin nasıl kurulduğunu incelemek.
Yorumlama	Tüm bunlar ne anlama geliyor? Bulguları teoriyle bütünleştirir.	Analiz edilen temaları ve söylemleri daha geniş bir teorik (hukuki, psikolojik, sosyolojik) çerçeveye oturtarak, araştırmanın "büyük resmini" ve nihai sonucunu ortaya koymak.	Tüm bulguları değerlendirerek, "Yargıtay'ın haksız tahrik uygulaması, nötr bir hukuk tekniği değil, toplumun cinsiyet rollerine ve onur algısına dair derin kabullerini yansıtan ve yeniden üreten bir sosyal pratiktir" sonucuna varmak.

[11] Abdolghader Assarroudi, Fatemeh Heshmati, Mohammad Reza Armat, Abbas Ebadi ve Mojtaba Vaismoradi, "Directed qualitative content analysis: the description and elaboration of its underpinning methods and data analysis process", Journal of Research in Nursing, C: 23, S: 1, 2018, s.45.

[12] Encarnacion Hidalgo Tenorio, "Critical Discourse Analysis: An overview", NJES Nordic Journal of English Studies, C: 10, S: 1, 2011, s.190.

Bulgular bölümünde sunulan analizler, bu aşamalı sürecin bir ürünüdür ve ortaya çıkan temalar, araştırmanın disiplinlerarası teorik çerçevesi ışığında yorumlanmıştır.

D. Etik Konular

Bu araştırmanın yürütülmesinde temel etik ilkelere titizlikle riayet edilmiştir:

1-Araştırmada kullanılan veriler, mahkeme kararları gibi insan katılımcılardan doğrudan toplanan veriler değil, kamusal alana açık, anonimleştirilmiş hukuki metinlerdir. Yargıtay tarafından yayımlanan tüm kararlarda, sanık, mağdur, tanık ve diğer ilgili kişilerin isimleri ve kimliklerini açığa çıkaracak bilgiler zaten anonimleştirilmiştir. Bu çalışma, mevcut anonimleştirme ilkesine sadık kalmış ve hiçbir şekilde kişilerin kimliklerini deşifre etme girişiminde bulunmamıştır.

2-Araştırmanın doğası gereği, doğrudan insan deneklerle çalışılmadığı için "katılımcı rızası" alınması söz konusu değildir.

3-Nitel analizde araştırmacının yorumlarının bir yanlılık potansiyeli taşıdığının bilinciyle, bu riskin önüne geçmek için analiz sürecinde önceden belirlenmiş sistematik bir kodlama çerçevesi kullanılmıştır. Yorumların ve çıkarımların, doğrudan karar metinlerindeki verilere dayandırılmasına azami özen gösterilmiştir.

III. BULGULAR

Bu bölümde, incelenen 20 Yargıtay kararında yer alan tespitler, ilgili hukuki ve sosyal temalar altında sunulmuştur. Her bir karardan elde edilen bulgu, Yargıtay'ın "haksız tahrik" kurumunu farklı vakalarda nasıl ele aldığını ortaya koymaktadır.

Aşağıdaki tabloda, incelenen kararlarda Yargıtay'ın haksız tahrik hükümlerini uygularken (veya reddederken) dayandığı temel argümanlar ve karar metinlerinden doğrudan alıntılar sunulmuştur.

Tablo 2

İncelenen Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararlarında Haksız Tahrik Gerekçeleri ve Kritik Alıntılar

Karar No	Künye (Esas/Karar)	Konu/Bağlam	Karar Metninden Kritik Alıntılar ve Gerekçeler
1	2023/370 E., 2025/178 K.	İmam Nikahlı Eş / Sadakat	*"Sanığın olaydan 4 yıl kadar önce ayrıldığı... maktulün sanığa yönelik haksız tahrik oluşturabilecek haksız bir eylemi bulunmadığı..."*
2	2023/543 E., 2024/337 K.	Ticari Husumet / Tehdit	*"Maktulden kaynaklanan ve sanıklara yönelik süregelen silahlı tehdit, işyerinin kurşunlanması... haksız hareketlerin sanıklar tarafından gelen uyarılara rağmen artarak devam etmesi..."*
3	2024/329 E., 2024/263 K.	Polis-Vatandaş / Otorite	*"Maktulün görevli polise direnmesi ve hakaret etmesi karşısında... sanığın hiddet etkisi altında kasten yaralama eylemini gerçekleştirdiği..."*
4	2023/269 E., 2024/169 K.	Yayla / Ağalık Taslama	*"Bu yaylanın ağası benim, paşası benim... Azrail'iniz gelsin... diyerek sanığın babasının üzerine yürümesi şeklindeki haksız eylemlerin ulaştığı boyut..."*
5	2023/24 E., 2024/85 K.	Belirsiz Başlangıç / Şüphe	*"İlk haksız hareketin kimden kaynaklandığı şüpheye yer bırakmayacak şekilde belirlenemediğinden... şüpheli kalan bu halin sanık lehine değerlendirilmesi..."*
6	2023/276 E., 2024/54 K.	Geçmiş Cinayet / İntikam	*"Aradan geçip giden ve önemli sayılabilecek zaman diliminde dahi sanıkların söz konusu olayın (kardeşlerinin öldürülmesi) psikolojik etkisi altında kaldıklarının kabulü..."*
7	2023/26 E., 2023/505 K.	Alacak-Verecek / İspat	*"Salt borcun ödenmemesi haksız tahrik nedeni sayılamaz... Sanığın savunmasını doğrulayan, maktulün silah çektiğine dair delil bulunmadığı..."*

Karar No	Künye (Esas/Karar)	Konu/Bağlam	Karar Metninden Kritik Alıntılar ve Gerekçeler
8	2022/585 E., 2023/418 K.	Yaşlı Sanık / Meşru Müdafaa	*"Sanığın yaşı ve fiziksel durumu gözetildiğinde... saldırı karşısında içinde bulunduğu şok, korku, telaş ve heyecanla hareket ettiği..."*
9	2019/560 E., 2023/398 K.	Sistematik Şiddet / Eş	*"Maktulün eve alkollü gelmesi, kapıyı kırması ve 'Beni mi vuracaksın? Vur, öleyim de kurtulayım' diyerek üzerine yürümesi... ağır haksız tahrik..."*
10	2021/244 E., 2023/314 K.	Gürültü / Komşuluk	*"Gürültünün geceleyin geç vakitlere kadar ısrarla sürdürüldüğü... sanığın uyarılarına ve polis çağırmasına rağmen maktulün eylemlerine devam ettiği..."*
11	2022/584 E., 2023/309 K.	İmam / Cinsel İstismar	*"Maktulün, sanığın eşine yönelik cinsel taciz ve saldırı eylemlerinin yarattığı öfke ve şiddetli elemin etkisi altında suçun işlendiği..."*
12	2022/385 E., 2023/280 K.	Aşamalı Kavga / Alkol	*"Tanıklar ayrıldıktan sonraki ikinci aşamada, maktulün sanığa yönelik darp eylemiyle etki-tepki dengesini sanık lehine bozduğu..."*
13	2022/346 E., 2023/185 K.	Kardeş Kavgası / Onur	*"Hepinizin anasını avradını sinkaf edeceğim, orada bir tane sağlam adam koymayacağım... şeklindeki sözlerin niteliği ve vahameti..."*
14	2019/563 E., 2023/184 K.	Silahlı Grup / Kalaşnikof	*"Maktulün barışma amacıyla gelen sanıklara Kalaşnikof marka piyade tüfeği ile ateş açması... etki-tepki dengesinin sanıklar lehine bozulduğu..."*
15	2020/151 E., 2023/166 K.	Şantaj / Fuhuşa Zorlama	*"Para almaları, şantaj yapmaları ve fuhuş yapmasını istemeleri şeklindeki eylemlerin niteliği, yoğunluğu ve ulaştığı boyut dikkate alındığında azami indirim yapılması..."*
16	2022/616 E., 2023/157 K.	Kız Kardeşe Küfür / İspat	*"Sanığın iddiasına göre maktulün 'A... koyduğumun o...su sana mı söyledi?' dediği... ispatlanamasa da kuşkudan sanık yararlanır ilkesi gereği..."*
17	2019/589 E., 2023/86 K.	Engel Olma / Küfür	*"Maktulün 'o. ç.' sözünü sanığı tahkir kastıyla değil, elindeki tüfekle eylem yapmasını engellemek amacıyla söylediği... haksız tahrik oluşturmayacağı..."*
18	2021/136 E., 2023/35 K.	Baba-Oğul / Öldürmeye Teşebbüs	*"Maktulün sanık babayı hedef alarak öldürmeye teşebbüs etmesi... bu vahim eylem karşısında sanıkların duyduğu hiddet ve elemin ağırlığı..."*
19	2020/305 E., 2023/34 K.	Çatışma / Belirsizlik	*"Olay yerinde çok sayıda kovan bulunması... ilk ateşin kimden geldiğinin belirlenememesi karşısında, şüpheli kalan durumun sanık lehine yorumlanması..."*
20	2022/180 E., 2023/7 K.	Cinsel Saldırı İddiası / Eş	*"Eşinin cinsel saldırıya uğradığını öğrenen sanığın, bu beyana itibar ederek kapıldığı hiddet ve şiddetli elemin etkisi altında..."*

A. "Haksız Fiil" Unsurunun Değerlendirilmesi

İncelenen kararlarda, Türk Ceza Kanunu'nun 29. maddesinin temel unsuru olan "haksız fiil" kavramının, her olayın kendi koşulları içinde değerlendirildiği görülmüştür.

1. Evlilik Dışı Birlikteliklerde Haksız Fiil

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, bir kararında, imam nikâhlı eşin başka bir ilişkiye başlamasını sanığa yönelik bir "haksız hareket" olarak kabul etmiştir. Buna karşılık Ceza Genel Kurulu (CGK), farklı bir kararında, taraflar arasında "resmî nikâh olmaması" ve "fiilî ilişkinin sonlandırılması" gerekçeleriyle benzer bir durumu haksız fiil olarak nitelendirmemiştir (Karar 1).

2. Ticari ve Kişisel Anlaşmazlıklar

Ticari bir uyuşmazlık zemininde gerçekleşen eylemlerin (süregelen zorlama, silahlı tehdit, işyerinin kurşunlanması) haksız fiil olduğu tartışmasızdır. Karar 2'nin odak noktası, bu eylemlerin bir "zincir" oluşturarak sanık üzerindeki psikolojik baskıyı artırması ve bu durumun haksız tahrik indiriminin derecesini nasıl etkilediğidir.

3. Üçüncü Kişilere veya Mekâna Yönelik Fiiller

Haksız fiilin doğrudan sanığın şahsına yönelmesi şart görülmemiştir. Sanığın defalarca uyarmasına ve polis çağırmasına rağmen maktul ve arkadaşlarının "yüksek sesle müzik dinleme, okey oynama ve küfürlü konuşmalarını" ısrarla sürdürmesi, CGK tarafından genel bir rahatsızlığın ötesinde, doğrudan sanığın bireysel huzurunu ve konutundaki yaşam alanını ihlal eden ağır bir haksız fiil olarak kabul edilmiştir (Karar 10).

4. Haksız Fiilin Ağırlığı ve Ceza İndirim Oranı

Yargıtay'ın, haksız fiilin niteliği, süresi, yoğunluğu ve sürekliliğine göre ceza indirim oranını belirlediği tespit edilmiştir. Genç bir kadının dolandırılması, şantaja uğraması ve "fuhuş yapmasının istenmesi", Yargıtay Ceza Genel Kurulu (YCGK) tarafından niteliği ve ulaştığı boyut itibarıyla en ağır tahrik biçimlerinden biri olarak görülmüş ve failler için azami indirim talep edilmiştir (Karar 15). Benzer şekilde, sistematik şiddete maruz kalan bir kadının, olay günü yine darp ve hakarete uğraması üzerine işlediği suçta CGK, "azami indirim" uygulanmasına karar vermiştir (Karar 9). Sanığın olay öncesinde maktul tarafından ateşli silahla ağır şekilde yaralandığı bir vakada, karşı oy yazısında, "hak ve nesafet kuralları" ve "kamu vicdanı" gereği en üst sınırdan indirim yapılması gerektiği belirtilmiştir (Karar 18). Yayla kavgası (Karar 4) ve miras kavgası (Karar 13) gibi dosyalarda, Yargıtay Dairesi ile CGK veya yerel mahkeme arasında indirim oranına ilişkin farklı değerlendirmeler yapıldığı görülmüştür. Bir merci eylemleri "basit" nitelendirip asgari indirim öngörürken, diğer merci eylemlerin "sayısı ve boyutu"nu dikkate alarak indirimin artırılması gerektiğini savunmuştur.

5. İspat Sorunları ve "Şüpheden Sanık Yararlanır" İlkesi

Olayın başlangıcının ve ilk haksız hareketin kimden geldiğinin kesin olarak belirlenemediği durumlarda, "şüpheden sanık yararlanır" ilkesinin haksız tahrik lehine uygulama alanı bulduğu vakalar mevcuttur. Görgü tanığının olmadığı bir olayda CGK, "hiçbir sebep yokken sanığın bıçağına davranmasının hayatın olağan akışına uymadığı" gerekçesiyle, ispatlanamayan bir ilk saldırının varlığını kabul ederek tahrik indirimi uygulamıştır (Karar 5). Karşılıklı silahların ateşlendiği ancak ilk kimin ateş ettiğinin belirsiz olduğu bir başka dosyada da şüpheli durum sanıklar lehine yorumlanmıştır (Karar 19). Bu ilkenin uygulanmasının da sınırları olduğu tespit edilmiştir. Sanıkların çelişkili beyanlar verdiği ve tanık anlatımlarının aleyhlerine olduğu bir dosyada CGK, "sanık lehine yorumlanacak bir şüphe yoktur" diyerek varsayıma dayalı tahrik kararını bozmuştur (Karar 7). Sanığın, kız kardeşine yönelik olduğunu iddia ettiği ve başka delille desteklenmeyen küfür beyanı, "şüpheden sanık yararlanır" ilkesi gereği bir davada tahrik nedeni sayılmıştır. (Karar 16).

6. Failin Psikolojik Durumunun Değerlendirilmesi

a. "Hiddet veya Şiddetli Elem" Kavramının Yorumlanması

Kararlarda, "hiddet veya şiddetli elem"in, anlık bir öfkeyle sınırlı olmadığı, uzun süre devam eden ve planlı eylemlere yol açan bir ruh halini de kapsayabildiği belirtilmiştir:

- Kardeşlerinin ölümünden yıllar sonra planlı bir şekilde (keşif, pusu kurma, mezar kazma) intikam alan sanıklar hakkında CGK, "aradan geçen zamana rağmen sanıkların olayın psikolojik etkisi altında kaldıkları"nı kabul ederek haksız tahrik uygulamıştır (Karar 6).
- Eski eşine cinsel saldırıda bulunan kişiden planlı ve vahşi bir şekilde intikam alınan bir başka olayda, eylemin planlı olmasına rağmen, cinsel istismarın yarattığı sürekli öfke ve elem hali bir tepki olarak görülmüş ve tahrik indirimi yapılmıştır (Karar 11).
- Sanığın, sorunu çözmek için yasal yollara (polisi arama, yönetime başvurma) başvurmasına rağmen sonuç alamaması, birikmiş öfke ve çaresizliğin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir (Karar 10).
- Benzer şekilde, kamu otoritesine karşı işlenen suçlarda, polise yönelik direnme ve hakaret eylemi, YCGK tarafından failin hiddetini tetikleyen bir haksız fiil olarak kabul edilmiştir (Karar 3).

b. Sorumluluğun ve Empatinin Yönü

Haksız tahrikin kabul edildiği bazı kararlarda, maktulün eylemlerinin (hakaret, tehdit, saldırı) detaylı bir şekilde sıralanarak sanığın tepkisinin "anlaşılabilir" olduğu sonucuna varıldığı görülmüştür (Karar 13, Karar 14). Buna karşılık bir dosyada, elinde pompalı tüfekle saldırganlaşan sanığa maktulün ettiği küfür, onu durdurmaya yönelik "haklı bir tepki" ve "endişe" belirtisi olarak yorumlanmış ve sanığın tahrik indirimi talebi reddedilmiştir. Bu kararda, küfrün içeriğinden çok, söylendiği bağlam dikkate alınmıştır (Karar 17).

7. "Namus", Erkeklik Rolleri ve Güç İlişkileri

a. Namus Kavramının Etkisi

Bir kadının cinsel saldırı beyanları mahkûmiyet için yeterli görülmezken, bu "ispatlanamamış" iddia üzerine kadının kocasının uyguladığı şiddet, "anlaşılır bir hiddet" sayılarak haksız tahrik indirimiyle karşılanmıştır (Karar 20). "Seni travesti yaparım" (Karar 14) veya "hepinizin a..... a..... sinkaf edeceğim" (Karar 13) gibi ifadeler, basit bir küfürden öte, failin erkek kimliğine ve aile onuruna yönelik ağır saldırılar olarak kabul edilmiş ve ağır tahrik nedeni sayılmıştır.

b. Ataerkil Roller ve Şiddet

Kararlarda faillerin eylemleri, toplumsal roller bağlamında ele alınmıştır. Kız kardeşinin namusuna küfredildiği iddiasıyla cinayet işleyen sanık (Karar 16), babasının vurulduğunu görünce intikam alan sanık (Karar 18) ve kadın akrabalarının sömürülmesi üzerine şiddet eyleminde bulunan sanıklar (Karar 15), mahkemelerce haksız tahrik indiriminden yararlandırılmıştır. 80 yaşındaki bir erkeğin, kendisini döven gence karşı bıçak kullanması "meşru müdafaa" olarak kabul edilmiştir (Karar 8).

c. Güç Dengesinin Değişimi

Olay içindeki güç dengelerinin değişimi, mahkeme kararlarını etkileyen bir faktör olarak tespit edilmiştir. Başlangıçta misafirine hakaret ederek üstün konumda olan sanığın, sonrasında maktulden ağır fiziksel saldırı görmesi (omuzda çatlak, yüzde kesik), CGK tarafından "etki-tepki dengesinin sanık lehine bozulduğu" şeklinde yorumlanmış ve sanık lehine haksız tahrik kararı verilmiştir (Karar 12).

Aşağıdaki tablo, incelenen 20 kararı, her birini şekillendiren sosyal bağlam, tahrikin söylemsel olarak nasıl inşa edildiği, yargısal tartışmanın altında yatan temel bilgi ve yorum sorunu (epistemoloji), vakaya hakim olan psikososyal anlatı ve nihayetinde yargının bu anlatılar karşısında aldığı pozisyonu gösterecek şekilde analiz etmektedir.

Tablo 3

Psikososyal ve söylemsel dinamikler ışığında yargısal tahrik anlatılarının analizi

Karar No/ Künye	Çatışmanın Sosyal Bağlamı ve Arka Planı	Tahrikin Söylemsel İnşası (Haksız Fiilin Tanımlanması)	Yargısal Çatışmanın Epistemolojik Sorunu	Hakim Psikososyal Dinamik ve Anlatı	Yargının Söylemsel Pozisyonu ve Sonuç
1 (2023/370 E., 2025/178 K.)	Gayriresmî evlilikte kadın sadakati ve erkek mülkiyeti	Kadının özerk eyleminin (yeni ilişki) erkeğe yönelik bir "haksızlık" olarak kodlanması	**Yorumlama Sorunu:** Sadakat yükümlülüğü resmi nikahla mı sınırlıdır?	Ataerkil mülkiyet anlatısı ile modern bireyci özerklik anlatısının çatışması	CGK, modern hukuk normlarını benimseyerek tahrik anlatısını reddetti.
2 (2023/543 E., 2024/337 K.)	Kapitalist rekabet ve feodal güç mücadelesi	Sürekli ve tırmanan ticari baskının (tehdit, kurşunlama) bir "süreç" olarak haksız fiil kabul edilmesi	**Ölçümleme Sorunu:** Birikimli tahrikin "ağırlığı" nasıl objektif olarak belirlenir?	Ekonomik çatışmanın kişisel onur mücadelesine dönüşmesi	Birikimli tahrikin basit tahrikten daha ağır ceza indirimini hak ettiğini kabul etti.
3 (2024/329 E., 2024/263 K.)	Devlet otoritesi (polis) ve sivil itaatsizlik	Sivilden gelen küfrün, otoritenin meşruiyetine bir başkaldırı olarak çerçevelenmesi	**Kategorizasyon Sorunu:** Suçun hukuki niteliği (taksir), tahrikin özünü (kasıt) ortadan kaldırır mı?	Otoritenin sarsılmasına yönelik "orantısız" duygusal tepki	Hukuki dogmatiği esneterek, failin psikolojik durumunu suçun nihai formundan üstün tuttu.

Karar No/ Künye	Çatışmanın Sosyal Bağlamı ve Arka Planı	Tahrikin Söylemsel İnşası (Haksız Fiilin Tanımlanması)	Yargısal Çatışmanın Epistemolojik Sorunu	Hakim Psikososyal Dinamik ve Anlatı	Yargının Söylemsel Pozisyonu ve Sonuç
4 (2023/269 E., 2024/169 K.)	Kırsal-geleneksel yapı ve toprak/aidiyet kavgası	Maktulün "Buranın ağası benim" gibi sözlerinin, mülkiyet ve onur gaspı olarak tanımlanması	**Referans Noktası Sorunu:** Olayın başlangıcı maktulün hakareti mi, sanığın "haksız yere" orada bulunması mı?	Mekân üzerinde egemenlik kurma ve "aile reisini" koruma ritüeli	Geleneksel onur kodlarını ve aile koruma anlatısını geçerli bularak yüksek indirim talep etti.
5 (2023/24 E., 2024/85 K.)	Delil boşlukları olan kişilerarası çatışma	İspatlanamayan bir ilk saldırının, "hayatın olağan akışı" argümanıyla varsayımsal olarak inşa edilmesi	**İspat Sorunu:** Delil yokluğunda, sosyal varsayımlar hukuki bir gerçeğin yerini alabilir mi?	Anlatı savaşı ve belirsizlik durumunda faili koruma refleksi	"Şüpheden sanık yararlanır" ilkesini işleterek, varsayımsal bir tahrik anlatısını onayladı.
6 (2023/276 E., 2024/54 K.)	Travma sonrası adalet arayışı (vigilante justice)	Yıllar önce yaşanan bir cinayetin, kronik ve sürekli bir "elem" kaynağı olarak haksız fiil kabul edilmesi	**Zaman Sorunu:** "Hiddetin soğuması" için geçen süre, travmanın psikolojik sürekliliği karşısında önemini yitirir mi?	"Soğukkanlı Hiddet": Travmanın uzun süreli etkisinin planlı bir şiddet eylemini motive etmesi	Travma anlatısını, eylemin planlı ve soğukkanlı doğasından daha ağır bularak tahriki kabul etti.
7 (2023/26 E., 2023/505 K.)	Güvenilmez anlatıcılar ve çelişkili deliller	Sanıkların tutarsız beyanları nedeniyle tahrik anlatısının "güvenilmez" bulunarak reddedilmesi	**İspat Sorunu (Tersi):** Belirgin aleyhe deliller varken, "şüpheden sanık yararlanır" ilkesi keyfi olarak yaratılabilir mi?	Anlatı inşası ve yıkımı: Mahkemenin sanık anlatısını aktif olarak geçersiz kılması	"Şüpheden sanık yararlanır" ilkesinin sınırlarını çizerek, delillerle çürütülen tahrik iddiasını reddetti.
8 (2022/585 E., 2023/418 K.)	Fiziksel güç asimetrisi (yaşlı vs. genç)	Genç ve güçlü olanın saldırısının, yaşlı failin zayıflığı nedeniyle orantısız bir tehdit olarak tanımlanması	**Kategorizasyon Sorunu:** Eylem, orantısız bir savunma (tahrik) mı, yoksa orantılı bir savunma (meşru müdafaa) mı?	Hayatta kalma içgüdüsü ve korku/panik halinin eylemi belirlemesi	Psikososyal faktörleri (yaş, güçsüzlük) hukuki kategorinin önüne koyarak meşru müdafaa dedi.
9 (2019/560 E., 2023/398 K.)	Kronik aile içi şiddet sarmalı	Sistematik fiziksel ve psikolojik şiddetin bir "süreç" olarak haksız fiil kabul edilmesi	**Ölçümleme Sorunu:** Sistematik şiddetin yarattığı tahribat, ceza indirim skalasının neresine denk gelir?	"Sistematik Şiddet Mağduru" (Battered Woman) anlatısının hukuki tanınması	Mağduriyet anlatısını en üst düzeyde meşrulaştırarak azami oranda indirim uyguladı.
10 (2021/244 E., 2023/314 K.)	Kamusal alanın özel alana tecavüzü	Meşru kanalların (polis) tükenmesi sonrası devam eden rahatsızlığın "ısrarlı bir taciz" olarak kodlanması	**Sübjektiflik Sorunu:** "Genel rahatsızlık", ne zaman "kişiye yönelmiş haksız bir fiile" dönüşür?	"Öğrenilmiş Çaresizlik" ve özel alanın (hane) kutsallığının ihlali	Sistemin çözemediği soruna karşı bireysel şiddeti, bir dereceye kadar "anlaşılır" buldu.
11 (2022/584 E., 2023/309 K.)	Kutsalın istismarı ve planlı intikam	Dini bir otoritenin (imam) cinsel istismarının, en ağır haksız fiillerden biri olarak tanımlanması	**Meşruiyet Sorunu:** Haksız fiilin ağırlığı, tepkinin vahşetini ve planlılığını hafifletebilir mi?	Onurun iadesi ve "vahşi adalet" (vigilante justice) arayışı	Tahrikin kaynağının vahametini, tepkinin vahşetinden üstün tutarak indirimi onayladı.
12 (2022/385 E., 2023/280 K.)	Alkol ve tırmanan şiddet sarmalı	Kavganın ikinci aşamasındaki orantısız şiddetin, yeni ve bağımsız bir haksız fiil olarak ayrıştırılması	**Nedensellik Sorunu:** Olay tek bir bütün mü, yoksa rolleri değiştiren iki ayrı perde mi?	Etki-tepki dengesinin bozulması ve fail-mağdur rollerinin akışkanlığı	Olayı dinamik bir süreç olarak okuyarak, ilk failin sonradan tahrik mağduru olabileceğini kabul etti.
13 (2022/346 E., 2023/185 K.)	Ataerkil aile yapısı içinde miras ve onur kavgası	Maktulün küfür ve tehditlerinin, erkeklik ve aile onuruna yönelik topyekûn bir saldırı olarak çerçevelenmesi	**Yorumlama Sorunu:** Hangi tarafın haksızlığı daha "ağır" basmaktadır?	Mağdur suçlama (victim blaming) ve onur kodlarının içselleştirilmesi	Failin anlatısını ve onur temelindeki tepkisini büyük ölçüde meşrulaştırdı.

Karar No/ Künye	Çatışmanın Sosyal Bağlamı ve Arka Planı	Tahrikin Söylemsel İnşası (Haksız Fiilin Tanımlanması)	Yargısal Çatışmanın Epistemolojik Sorunu	Hakim Psikososyal Dinamik ve Anlatı	Yargının Söylemsel Pozisyonu ve Sonuç
14 (2019/563 E., 2023/184 K.)	Erkek grupları arası onur mücadelesi	Maktulün "seni travesti yaparım" hakareti ve Kalaşnikof kullanmasının "aşırı orantısız" yeni fiiller olarak tanımlanması	**Nedensellik Sorunu:** Suçun nedeni ilk provokasyon mu, yoksa orantısız karşı şiddet mi?	Onur mücadelesinde şiddetin tırmanma sarmalı ve güç gösterisi	Çoğunluk, ilk haksızlığı başlatan anlatıyı benimseyerek tahriki reddetti.
15 (2020/151 E., 2023/166 K.)	Cinsiyet temelli ekonomik ve cinsel sömürü	Genç bir kadına yönelik sistematik şantaj ve fuhşa zorlamanın, en ağır tahriklerden biri olarak kabulü	**Meşruiyet Sorunu:** Mağduriyetin ağırlığı, organize ve planlı bir intikam eylemini ne ölçüde haklı kılar?	"Koruyucu Erkeklik" ve kadının onurunu şiddet yoluyla geri alma anlatısı	Sistematik sömürü anlatısını, planlı şiddet eylemini neredeyse tamamen gölgede bırakacak kadar güçlü buldu.
16 (2022/616 E., 2023/157 K.)	Namus, belirsizlik ve erkeklik rolü	İspatlanamayan bir küfrün, "namus" bağlamında ve "şüphe" ilkesiyle bir haksız fiil olarak kurulması	**Epistemolojik Sorun:** "Namus" iddiası, ispat standardını fiilen düşüren bir faktör müdür?	"Namus Bekçisi Erkek" arketipinin, belirsizlik durumunda dahi eyleminin meşrulaştırılması	"Namus" söylemini, hukuki ispat ilkelerinin önüne koyarak tahriki kabul etti.
17 (2019/589 E., 2023/86 K.)	Çatışma çözümü ve onur kodlarının reddi	Silahlı ve saldırgan birini durdurma amaçlı küfrün, "haklı bir tepki" olarak yorumlanıp haksız fiil sayılmaması	**Amaçsallık Sorunu:** Bir fiilin "haksızlığını" belirleyen içeriği mi, yoksa amacı mıdır?	Çatışan Erkeklik Modelleri: Saldırgan onur vs. Arabulucu sorumluluk	Onur kodlarının mekanik uygulanmasını reddederek, fiilin bağlamını ve amacını önceliklendirdi.
18 (2021/136 E., 2023/35 K.)	Hayata kast ve ataerkil koruma içgüdüsü	Maktulün doğrudan "öldürmeye teşebbüs" eyleminin, tahrikin en ağır formu olarak tanınması	**Ölçümleme Sorunu:** Tahrikin zirvesi olan bu durumda, indirim de zirvede mi olmalıdır?	Baba-oğul ilişkisi ve "kan" bağının getirdiği koruma ve intikam refleksi	Hayata kast anlatısını, en güçlü hafifletici neden olarak kabul etti ve azami indirim talep etti.
19 (2020/305 E., 2023/34 K.)	Kaos ortamı ve karşılıklı şiddet	"İlk kimin ateş ettiği" belirsizliğinin kendisinin, bir tahrik durumu olarak kabul edilmesi	**Belirsizlik Sorunu:** Sorumluluk atfedilemediğinde, kusur kolektif olarak mı hafifler?	Hayatta kalma içgüdüsü ve şiddet sarmalında rasyonelliğin yitirilmesi	Kaos ve belirsizliğin, tüm aktörlerin kusur yeteneğini azalttığını kabul etti.
20 (2022/180 E., 2023/7 K.)	Cinsel saldırı iddiası ve namus krizi	İspatlanamayan bir cinsel saldırı iddiasının, "inanan koca" için sübjektif bir haksız fiil olarak kabulü	**Bilgi Sorunu:** Failin sübjektif inancı, objektif delil yokluğunda tahrik için yeterli midir?	"Namus Bekçisi Erkek" anlatısının, "Güvenilmez Kadın Beyanı" stereotipi karşısında hukuken önceliklendirilmesi	Erkeğin şiddetini "hiddet" olarak meşrulaştırırken, kadının beyanını şüpheli bularak ataerkil normları yeniden üretti.

IV. TARTIŞMA

Araştırmanın ilk ve en temel bulgusu, TCK m. 29'un çekirdek unsuru olan "haksız fiil" kavramının, soyut ve evrensel bir tanımının bulunmadığı; aksine olayın sosyal dokusu, ispat durumu ve hakimlerin felsefi duruşu gibi değişkenlere bağlı olarak sürekli yeniden inşa edildiğidir. Bu bulgu, hukuka dar bir metin yorumuyla yaklaşan hukuki pozitivist anlayışın, "haksız tahrik" gibi toplumsal değer yargılarıyla iç içe geçmiş bir alandaki yetersizliğini ortaya koymaktadır.[13] Eğer hukuk, yalnızca kanun metninden ibaret olsaydı, "haksız fiil"in tanımının farklı kararlarda bu denli esnememesi ve çelişkili yorumlara yol açmaması beklenirdi. Bu durum, araştırmanın bulgularını, Hukuki Realizm (Legal Realism) ve Sosyolojik Hukuk (Sociological Jurisprudence) gibi eleştirel hukuk okullarının tezleriyle aynı hizaya getirmektedir.[14,15] Bu okulların öne sürdüğü gibi, hakim-

[13] Selahattin Keyman, 'Hukuki Pozitivizm' (1978) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17, 25.

[14] Sree Bhavan P S, 'Legal Realism: The Role of Judges in Shaping the Law' (2024) 4(1) Indian Journal of Integrated Research in Law 456, 458.

ler, kanunları uygularken sosyal çevrelerinden, kişisel deneyimlerinden ve toplumsal normlardan bağımsız hareket eden otomatlar değillerdir. Bulgular, Yargıtay hakiminin bir fiili "haksız" olarak nitelendirirken, yalnızca kanunun lafzına değil, aynı zamanda toplumun "haksızlık" algısına, yani "yaşayan hukuka" (living law) başvurduğunu göstermektedir.[16] Bu bağlamda "haksız fiil"in bir sosyal inşa (social construction) olduğu açıkça görülmektedir.[17] Kavramın geçirgen ve dinamik yapısını sağlayan üç temel faktör, bulgularda tespit edildiği üzere şunlardır:

1-Sosyal Dokunun Belirleyiciliği: Bir eylemin "haksız" olup olmadığı, eylemin kendisinden çok, içinde gerçekleştiği sosyal bağlama göre belirlenmektedir.[18] Örneğin, incelenen kararlarda görüldüğü gibi, bir aldatma eylemi, modern ve bireyci bir ceza hukuku perspektifinden "kişisel bir tercih" olarak görülüp haksız tahriki oluşturan bir fiil sayılmazken (Karar 1'deki CGK görüşü), geleneksel ve ataerkil bir "namus" çerçevesinden bakıldığında faile yönelik en ağır "haksız fiillerden" biri olarak kodlanabilmektedir (aynı karardaki Daire görüşü). Bu ikilem, Medeni Hukuk perspektifiyle daha da derinleşmektedir. Zira Türk Medeni Kanunu'na göre aldatma, evlilik birliğinin temelini oluşturan "sadakat yükümlülüğünün" (TMK m. 185) ağır bir ihlali ve kusura dayalı mutlak bir boşanma sebebidir (TMK m. 161). Dolayısıyla, Ceza Genel Kurulu'nun (Karar 1) "haksız fiil değildir" dediği bu eylem, Medeni Hukuk'un (TMK) gayriresmi birliktelikler için yasal bir sadakat yükümlülüğü veya boşanma gibi bir yaptırım öngörmemesiyle tam bir uyum içindedir. Bu durum, hukukun, toplumdaki çatışan ahlaki normlar ve hatta kendi farklı dalları (Medeni Hukuk vs. Ceza Hukuku) arasında bir müzakere alanı olduğunu ve hakimin bu müzakerede aktif bir rol oynadığını göstermektedir.

2.Epistemolojik Boşluklar ve Yargısal Yaratıcılık: İspat vasıtalarının yetersiz kaldığı durumlar, "haksız fiil"in tespitinde yargısal takdirin en belirleyici olduğu alanlardandır. Dosyadaki olgusal belirsizlikler, mahkeme tarafından "hayatın olağan akışı" veya "sosyal tecrübe kuralları" olarak adlandırılabilecek kabullerle doldurulmaktadır. Karar 5'te "bir insanın durup dururken bıçaklanmayacağı" varsayımıyla ispatlanamayan bir ilk saldırının var kabul edilmesi, kanıtlanamayan bir olgunun toplumsal bir senaryo ile tamamlandığını göstermektedir.

Yargıtay'ın bu tür belirsizlik durumlarında "hayatın olağan akışı" kavramını tercih etmesinin temel nedeni, şekli gerçeklik (ispat eksikliği) ile maddi adalet (olası tahrik gerçeği) arasındaki makası kapatma arzusudur. Yargı, nedensiz şiddetin insan doğasına aykırı olduğu kabulünden hareketle, katı ispat kurallarının sanık aleyhine yaratabileceği hakkaniyete aykırı sonuçları önlemeyi amaçlar. Bu noktada "şüpheden sanık yararlanır" ilkesi, salt teknik bir usul kuralı olmaktan çıkıp, hâkimin vicdani kanaatiyle şekillenen ve sanığı olası bir mağduriyetten koruyan "hakkaniyet eksenli bir yorum aracına" dönüşmektedir.[19]

3-Hukuki Felsefe ve İçtihat Farklılıkları: Bulgular, farklı yargı mercileri (örneğin Yargıtay Ceza Dairesi ile CGK) arasındaki görüş ayrılıklarının, basit birer yorum farkı olmadığını, altında yatan farklı hukuk felsefelerini yansıttığını göstermektedir. Daha formalist bir yaklaşımla metne sıkı sıkıya bağlı kalan bir Daire, daha teleolojik (amaçsal) veya pragmatik bir yaklaşımla olayın sosyal sonuçlarını ve tarafların durumunu gözeten bir CGK ile çatışabilmektedir. Bu durum, "haksız fiil" tanımının, yargı sisteminin kendi içindeki felsefi gerilimlerin de bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır.[20]

Bulgular, "haksız fiil" kavramının soyut bir boşlukta var olmadığını, aksine Yargıtay tarafından toplumun en temel normatif beklentileriyle –sadakat, rekabet ve mahremiyet– doldurulduğunu göstermektedir. Bu

[15] Brian Z Tamanaha, 'Sociological Jurisprudence Past and Present' (2020) 45(2) Law & Social Inquiry 493, 501.

[16] Ahmet Özalp, 'Eugen Ehrlich Sosyolojisinde Yaşayan Hukuk' (2024) 11(1) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 14, 20.

[17] Alexandra Galbin, 'An Introduction to Social Constructionism' (2014) 26 Social Research Reports 82, 85.

[18] Mümin Güngör, 'Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik Kurumunun Değerlendirilmesi (TCK m. 29)' (2025) (8) ÇÜHAD, 390-429.

[19] Hüseyin Şık, 'Suçsuzluk Karinesi' (2012) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 103, 115.

[20] Gökçe Kurtulan, 'Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru' (2017) 23(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 465, 470.

durum, hukukun toplumsal alandan bağımsız, kendi kendine yeten bir sistem olduğu fikrini zayıflatmakta ve yargısal kararların, toplumsal değerlerin bir yansıma alanı olduğunu kanıtlamaktadır.[21] İncelenen üç temel bağlam, bu sızmanın mekanizmalarını farklı yönleriyle ortaya koymaktadır.

A. Sadakat, Namus ve Çatışan Hukuk Anlayışları

Karar 1'de sunulan Daire ve CGK görüşleri arasındaki derin ayrım, basit bir içtihat farkının çok ötesinde, dünyadaki hukuk sistemlerinin içinde bulundukları temel bir gerilimi yansıtmaktadır.[22] 1. Ceza Dairesi'nin, imam nikâhlı bir birliktelikteki sadakatsizliği "haksız fiil" olarak tanıması, ataerkil (patriarchal) denetim mantığının hukuki bir tezahürüdür.[23] Bu görüşe göre, bir kadının sadakati, resmi bir sözleşmeden bağımsız olarak, birlikte olduğu erkeğin "onur" alanına dahil bir meseledir ve bu onura yönelik bir ihlal, erkeğin şiddet eylemini hafifletebilecek bir "haksızlık" olarak kodlanabilir. Buna karşılık, CGK'nın bireysel özerklik ve rıza temelinde bu yorumu reddetmesi, modern, liberal hukuk anlayışının bir yansımasıdır.[24] Bu anlayışa göre hukuki yükümlülükler, kültürel beklentilerden değil, tarafların açık rızasıyla kurulan resmi sözleşmelerden (resmi nikah gibi) doğar. Dolayısıyla Karar 1, Yargıtay'ın farklı mercilerini, bir yanda toplumsal cinsiyet rejiminin geleneksel kodlarını, diğer yanda ise modern hukukun bireyci ilkelerini savunan iki ayrı kamp olarak karşı karşıya getiren bir "mikro-topluluk" modeli sunmaktadır.[25]

B. Ekonomik Rekabet ve "Feodal" Güç Mücadelesi

Karar 2, haksız tahrikin sadece "namus" gibi geleneksel bağlamlarda değil, modern kapitalist ilişkilerde de nasıl yeniden üretildiğini göstermesi açısından kritiktir. Bir taş ocağı işletmesinden kaynaklanan ve rasyonel/ticari olması beklenen bir anlaşmazlığın, "süregelen tehdit ve kurşunlama" gibi eylemlerle kişisel bir savaşa evrilmesi, ekonomik ilişkilerin altındaki pre-modern veya feodal çatışma çözüm mekanizmalarını açığa çıkarmaktadır.[26] Karşı oyda geçen "örgüt-çete-mafya çatışması yoktur" ifadesi, aslında hakimin zihnindeki çağrışım setini ifşa eden bir tür "Freudyen sürçme" gibidir.[27] Mahkeme, maktulün eylemlerini basit bir haksız rekabet olarak değil, hukuk dışı, zorba ve neredeyse "mafyavari" bir güç gösterisi olarak okumaktadır. Bu okuma, failin şiddet eylemini, medeni bir anlaşmazlığa verilen orantısız bir tepki olmaktan çıkarıp, "vahşi" bir saldırıya karşı verilen "anlaşılır" bir karşılık olarak yeniden çerçevelemeyi kolaylaştırmaktadır. Böylece hukuk, modern ekonomik ilişkilerin kendi kurallarıyla çözülemediği noktada, daha ilkel bir "haklılık" ve "haksızlık" anlayışını devreye sokmaktadır.[28]

C. Bireysel Huzurun ve Konuttaki Yaşam Alanının İhlali ve Başarısız "Sosyal Sözleşme"

Karar 10, haksız tahrik kavramının altında yatan en temel toplumsal beklentilerden birini, yani devletin koruma görevini sorgulatması açısından son derece önemlidir. Bu karardaki "haksız fiil", sadece maktulün çıkardığı gürültü değil, aynı zamanda sanığın defalarca başvurmasına rağmen devletin (polis aracılığıyla)

[21] Bilge Bingöl Schrijer, 'Hukuk ve Kalkınma İlişkisi Açısından Araçsallaştırılmış Yasama Faaliyeti' (2023) 25(1) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 23, 40.

[22] Emilia Onyema, 'The Jurisdictional Tensions between Domestic Courts and Arbitral Tribunals' in Andrea Menaker (ed), International Arbitration and the Rule of Law: Contribution and Conformity (ICCA Congress Series 19, Kluwer Law International 2017) 490.

[23] Hicran Karataş, 'Patriarchal Ideology as Source of Norms of Law: The Case of Exiled Brides' (2018) 38(38) Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi 168, 175.

[24] Jeremy Waldron, 'The Rule of Law in Contemporary Liberal Theory' (1989) 2 Ratio Juris 79, 85.

[25] Sarah Bedford ve Jasmeet Phagoora, Community Micro-Enterprise as a Driver of Local Economic Development in Social Care (The New Economics Foundation 2020) 15.

[26] Ebru Erez, 'Feodal Sistemin Sosyal Hayat Üzerine Etkisi' (Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi 2017) 55.

[27] Sigmund Freud, Günlük Yaşamın Psikopatolojisi (tr Şemsa Yeğin, Payel Yayınları 2003) 65.

[28] Şenay Eray Sarıtaş, 'Piyasa Ekonomisi ve Özgürlük İlişkisi Üzerine Bir Tartışma' (2019) 49 İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi 258, 265.

bu sorunu çözmedeki başarısızlığıdır. Bu durum, sosyal sözleşme teorisi açısından okunabilir.[29] Birey, kendi adaletini sağlamaktan vazgeçerek şiddet kullanma tekelini devlete devrederken, karşılığında devletten canını, malını ve en önemlisi özel yaşam alanının ("hane") huzurunu korumasını bekler. Karar 10'da devlet bu görevini yerine getiremediğinde, yani sosyal sözleşme ihlal edildiğinde, bireyin kendi adaletini şiddet yoluyla sağlama girişimi, Yargıtay tarafından tam bir meşruiyetle karşılanmasa da, bir ceza indirimiyle "anlaşılır" bulunan bir eyleme dönüşmektedir. CGK'nın kararı, failin sadece komşusunun değil, aynı zamanda kendisini koruyamayan sistemin de "tahrikine" uğradığını zımnen kabul etmektedir. Bu, haksızlığın kaynağının sadece bireyler arası bir eylem değil, aynı zamanda sistemik bir başarısızlık olabileceğinin hukuken tanınmasıdır.

Araştırmanın bulguları, Yargıtay'ın haksız tahrik indirim oranını keyfi bir şekilde belirlemediğini, aksine failin maruz kaldığı haksız fiilin "ağırlığını" ölçmeye yönelik zımni bir "hiddet metriği" veya bir tür "orantılılık skalası" kullandığını göstermektedir. Bu bulgu, yargı pratiğinin, kanunun tanıdığı geniş takdir yetkisini rasyonelleştirme ve bir nebze öngörülebilir kılma çabasını yansıtabilir. Kanun koyucunun soyut bıraktığı bu alanı, içtihat hukuku, haksız fiilin "niteliği, süresi, birikimselliği ve failin psikolojisi üzerindeki tahrip edici etkisi" gibi kriterlerle somutlaştırmaya çalışmaktadır.

Analiz edilen kararlar, bu "hiddet metriği"nin en üst noktasını, yani azami veya azamiye yakın indirim oranlarını, failin varoluşsal bütünlüğüne yönelik saldırılara ayırdığını göstermektedir. Bu durumlar, basit bir hakaret veya anlık bir kavgadan kökten farklılaşır; zira burada hedef alınan, failin onurundan ziyade doğrudan varlığı, bedensel bütünlüğü ve psikolojik özerkliğidir.

Karar 9 ve Karar 15, Yargıtay'ın, modern psikoloji ve viktimoloji (mağdur bilimi) literatürünün bulgularını zımnen tanıdığını göstermesi açısından son derece önemlidir. Özellikle Karar 9'daki "azami indirim" kararı, "Sistematik Şiddet Mağduru Sendromu" (Battered Woman Syndrome) literatürüyle paralellik gösterir.[30] Mahkeme, kadının eylemini tek bir olayın yarattığı öfkeyle değil, yıllarca süren sistematik şiddetin yarattığı öğrenilmiş çaresizlik, psikolojik çöküntü ve nihai bir "hayatta kalma" refleksi olarak okumaktadır.[31] Benzer şekilde, Karar 15'te bir kadının sistematik şantaj ve "fuhuşa zorlama" tehdidiyle sömürülmesi, kriminoloji literatüründe "zorlayıcı kontrol" (coercive control) olarak tanımlanan ve failin özerkliğini tamamen yok eden bir psikolojik şiddet biçimidir.[32] Yargıtay'ın bu durumu en ağır tahriklerden biri olarak kabul etmesi, fiziksel olmayan, ancak ruhsal bütünlüğü yok eden bu tür eylemlerin hukuki ağırlığını tanıdığını gösterebilir.

Karar 18, tahrik metriğinin zirvesini en net şekilde tanımlar: bir eyleme verilebilecek ağır bir karşılık olan "öldürmeye teşebbüs". Failin, kendisini öldürmeye teşebbüs eden maktulü öldürmesi durumunda, ceza adalet sistemi artık meşru savunmadaki orantılılık ilkesini değil, maruz kalınan fiilin olağanüstü ağırlığını ve failin kusur yeteneği üzerindeki etkisini dikkate alır. Bu durum, genellikle hakkaniyet gereği en üst sınıra yakın bir tahrik indiriminin uygulanmasını gündeme getirir.[33] Failin eylemi hukuken suç olsa da, maruz kaldığı ilk haksız fiilin ağırlığı karşısında, ahlaki ve sosyal bir "denklik" algısı oluşur. Karşı oyda geçen "kamu vicdanı" ve "hak ve nesafet" gibi kavramlar, mahkemenin bu noktada sadece pozitif hukuka değil, aynı zamanda toplumun adalet duygusuna referans verdiğini gösterebilir. Bu, "hukukun yaşayan" ve toplumun

[29] Musa El-thani Muhammad, 'Social Contract Theories of Hobbes, Locke and Rousseau: An Extrapolation of Point of Harmony and Tensions' (2020) 2(4) Educational Resurgence Journal 123, 125.

[30] Vito Zepinic, 'Battered Woman Syndrome: The Iceberg of Domestic Violence' (2023) 14 Beijing Law Review 143, 150.

[31] Steven F Maier ve Martin E P Seligman, 'Learned Helplessness: Theory and Evidence' (1976) 105(1) Journal of Experimental Psychology: General 3, 15.

[32] Sylvia Walby ve Jude Towers, 'Untangling the Concept of Coercive Control: Theorizing Domestic Violent Crime' (2018) 18(1) Criminology and Criminal Justice 7, 15.

[33] Murat Aydın, 'Ceza Hukukunda Orantılılık İlkesi' (2024) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi.

değer yargılarından beslenen bir organizma olduğunun bir başka kanıtıdır.[34]

Karar 4 ve Karar 13'te görülen, bir miras veya yayla kavgasındaki hakaret ve tehditlerin bir mahkeme tarafından "basit", diğeri tarafından ise "ağır" olarak nitelendirilmesi, bu metriğin nesnel bir ölçüm aracı olmadığını gösterebilir. Bu noktada, haksızlığın ağırlığını belirleyen şey, hakimin kendi sosyal ve kültürel sermayesidir.[35] Bir hakimin zihnindeki "toprak", "onur", "kardeşlik" ve "aile" gibi kavramların ağırlığı, onun bir hakareti "basit bir söz" mü, yoksa "ağır bir tahrik" mi olarak kodlayacağını doğrudan etkileyebilir. Dolayısıyla, "oran savaşları" olarak adlandırılabilecek bu içtihat farklılıkları, aslında farklı toplumsal değer sistemlerinin ve dünya görüşlerinin yargısal alandaki çatışmasından kaynaklanabilir. Bu durum, hukukun öngörülebilirliği ilkesinin, toplumsal değerlerle yüklü bu tür davalarda nasıl zayıfladığını ve kararların büyük ölçüde hakimin takdirine ve onun sosyal arka planına bağlı kaldığını gösterebilir.[36]

Araştırmanın bulguları, ceza muhakemesi hukukunun evrensel temel taşı olan "şüpheden sanık yararlanır" (in dubio pro reo) ilkesinin, haksız tahrik davalarında salt bir usul kuralı olmanın ötesinde, bir anlatı inşa etme mekanizması olarak işlev gördüğünü ortaya koyabilir. Mahkeme, olayın maddi gerçeğine tam olarak vakıf olamadığı, yani bir epistemolojik kriz yaşadığı anlarda, bu ilkeyi bir "joker kart" gibi kullanarak ya sanık lehine varsayımsal bir tahrik anlatısı kurmakta ya da sanığın kendi anlatısının tutarsızlığı karşısında bu ilkeyi işletmeyi reddedebilmektedir. Bu durum, ilkenin uygulamasının, dosyadaki delil yetersizliğinden çok, hakimin olaya atfettiği "anlam" ve "olasılık" ile şekillendiğini gösterebilir.

Karar 5 ve Karar 19, mahkemenin epistemolojik bir boşlukla karşılaştığında ne yaptığını güçlü bir şekilde örneklendirir: Mahkeme, "bilmiyorum" demek yerine, bu boşluğu toplumda geçerli olan "sosyal şemalar" (social schemas) ile doldurur.[37] Karar 5'te delil yetersizliği durumunda başvurulan "hayatın olağan akışı" argümanı, temelinde, ağır şiddet eylemlerinin (birini bıçaklamak gibi) "nedensiz" yere ortaya çıkmayacağı, mutlaka kendisini tetikleyen bir ilk haksız eylemin var olması gerektiği şeklindeki sosyal şemaya dayanıyor olabilir. Mahkeme burada, pozitif delillerden ziyade, bir anlatısal olasılık (narrative plausibility) üzerinden hareket ederek, sanık için bir mağduriyet ve tahrik çerçevesi inşa eder.[38] Bu, hukuki bir çıkarımdan çok, sosyolojik bir akıl yürütmedir. Benzer şekilde, Karar 19'daki karşılıklı çatışmada, kaos ortamında en makul senaryonun "herkesin hem fail hem de mağdur olduğu" senaryosu olduğu kabul edilerek, şüphe hayatta kalan sanıklar lehine yorumlanmıştır.

Diğer yandan, Karar 7 bu ilkenin sınırsız bir şekilde uygulanamayacağını, sanığın bu "şüpheden" yararlanabilmesi için asgari bir anlatısal tutarlılığa (narrative coherence) sahip olması gerektiğini gösterir.[39] Bu noktada önemli olan husus, hâkimin subjektif kanaatinde boşluk, çelişki, akıl ve mantık kaidelerine aykırı bir durumun olmamasıdır.[40] Sanıkların sürekli çelişkili beyanlar vermesi, onları hakimin gözünde birer "güvenilmez anlatıcıya" (unreliable narrator) dönüştürebilir.[41] Sanığın kendi hikayesi çöktüğünde, mahkeme onun yerine yeni bir hikaye inşa etmeyi reddeder. Bu durum, "şüphe"nin objektif olarak var olması gerektiğini, sanığın kendi tutarsızlıklarıyla yarattığı bir "kaos" ortamından lehine bir sonuç çıkaramayacağını ortaya

[34] Özalp (n 12) 25.

[35] Dennis Jacobs, 'The Secret Life of Judges' (2007) 75 Fordham Law Review 2855, 2860

[36] Haşim Özpolat, 'Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarında Maddi Anlamda Kanun Kriteri' (2018) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi.

[37] J L Kuethe, 'Social Schemas' (1962) 64(1) The Journal of Abnormal and Social Psychology 31, 35.

[38] David Canter ve diğerleri, 'Narrative Plausibility: The Impact of Sequence and Anchoring' (2003) 21 Behavioral Sciences & the Law 251, 255.

[39] L Vanden Poel ve D Hermans, 'Narrative Coherence and Identity: Associations With Psychological Well-Being and Internalizing Symptoms' (2019) 10 Frontiers in Psychology 1171.

[40] Koray Doğan, 'Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi "in dubio pro reo"' (2. Basım, Seçkin Yayıncılık 2018) 342.

[41] Huda Al-Mansoob, 'Analyzing the Unreliable Narrator: Repetition and Subjectivity in Raymond Carver's "What Do You Do in San Francisco?"' (2011) 1(7) Theory and Practice in Language Studies 802, 805.

koyabilir. Dolayısıyla, ilkenin uygulanması, bir bakıma sanığın mahkemeye sunduğu "hikayenin kalitesine" bağlıdır.

İlkenin en sorunlu ve ideolojik olarak yüklü uygulaması, Karar 16'da görüldüğü gibi, "namus" söylemiyle kesiştiği anlarda ortaya çıkmaktadır. Burada "şüpheden sanık yararlanır" ilkesi, nötr bir ispat kuralı olmaktan çıkarak, ataerkil ideolojiyi hukuki alana taşıyan bir kanal işlevi görebilir. Sanığın, kız kardeşine yönelik olduğu iddia edilen ve hiçbir somut delille desteklenmeyen bir küfür iddiasının, mahkeme tarafından tahrik nedeni olarak kabul edilmesi, şu örtük kabulü barındırıyor olabilir: "Bir erkeğin, kadın akrabasının namusuna yönelik bir saldırı karşısında şiddete başvurması, o kadar 'doğal' ve 'beklenen' bir sosyal senaryodur ki, bu senaryonun doğruluğunu varsaymak, aksi bir senaryoyu (yani sebepsiz yere cinayet işlediğini) varsaymaktan daha makuldür." Bu noktada, kültürel olarak baskın olan "namus" anlatısı, kendi ispat standardını da beraberinde getirir ve onu daha kolay "şüpheden yararlanır" hale sokabilir. Bu, hukukun en temel ilkelerinden birinin, toplumsal cinsiyet temelli ve son derece sorunlu bir kültürel kod karşısında nasıl esneyebildiğinin ve fiilen bir ispat standardı aşınmasına yol açabildiğinin en bariz kanıtıdır.[42]

D. Yargısal Psikoloji: Hiddetin Sınırları, Duyguların İnşası ve Empatinin Yönü

Araştırmanın bulguları, Yargıtay'ın haksız tahrik kararlarında failin zihin dünyasını anlamlandırırken, bir tür "yargısal psikoloji" (judicial psychology) veya "sezgisel psikoloji" (intuitive psychology) işlettiğini göstermektedir.[43,44] Mahkeme, failin eylemini değerlendirirken, sadece hukuki normlara değil, aynı zamanda insan davranışının nedenlerine, duyguların doğasına ve zamanın psikolojik etkisine dair bir dizi örtük varsayıma dayanmaktadır. Bu durum, TCK m. 29'un, failin içsel durumuna odaklanan yapısı gereği, hakimi bir hukukçu olmanın yanı sıra, bir "amatör psikolog" rolünü üstlenmeye de zorladığını gösterebilir.

Bu yargısal tutum, ceza hukukunun insan davranışlarının kaynağı olan "insan ruhunu" ve iradeyi sarsan "heyecan" (affekt) hallerini dikkate alan doğasıyla uyumludur. Nitekim Carpzow'un "mucize yaratmak ne kadar zorsa, hiddete hakim olmak da o kadar zordur" sözü, hukukun mağdur kaynaklı bir tahrik altındaki failden insanüstü bir irade beklemediğini, aksine insan doğasının sınırlarını tanıdığını özetlemektedir.[45]

Bulguların çarpıcı yönlerinden biri, Yargıtay'ın "hiddet veya şiddetli elem" kavramını, klasik ceza hukukunun anlık ve sıcak "öfke patlaması" (affective aggression) tanımının ötesine taşıyarak, modern travma psikolojisi literatürüyle örtüşen bir şekilde yeniden kavramsallaştırmasıdır.[46] Bu durum, hukukun, temelini oluşturan 'hiddet ve şiddetli elem' gibi psikolojik kavramların kapsamını, insan psikolojisine dair bilimsel anlayıştaki (örneğin travma veya birikimli öfke gibi) gelişmelere kayıtsız kalmayarak, bu bilgiyi kendi mantığı içinde yeniden yorumladığını gösterebilir. Karar 6 ve Karar 11'de, son derece planlı ve soğukkanlı intikam eylemlerine haksız tahrik indirimi uygulanması, ilk bakışta bir çelişki gibi görünse de, aslında derin bir psikolojik mantığa dayanabilir. Bu kararlarda mahkeme, "hiddet"i anlık bir duygu durumu olarak değil, bir "travmatik olayın uzun süreli psikolojik sonucu" olarak tanımlamaktadır. Kardeşinin öldürülmesi (Karar 6) veya eşinin cinsel istismara uğraması (Karar 11) gibi ağır travmatik olaylar, mağdurun zihninde sürekli bir "elem" hali yaratır. Bu durum, psikolojide Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) ile ilişkilendirilen, sürekli yeniden yaşantılama (re-experiencing), kaçınma ve aşırı uyarılmışlık gibi belirtilerle paralellik gösterir.[47] Yargıtay'ın bu kararları, travmanın yarattığı bu kronik "şiddetli elem" halinin, failin kusur yeteneğini, eylem

[42] Yusuf Başlar, 'Ceza Muhakemesinde İspat' (2022) 12(2) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 1383, 1390.

[43] Ray Bull, 'Legal Psychology in the Twenty-First Century' (2004) 14 Criminal Behaviour and Mental Health 167, 175.

[44] Murray Goddard, 'The Impact of Human Intuition in Psychology' (2009) 13 Review of General Psychology 167, 170.

[45] Timur Demirbaş, 'Haksız Tahrik' (4. Baskı, Seçkin Yayınları 2024) 35.

[46] S Sorial, 'Emotions and the Criminal Law: Anger and the Defence of Provocation' in R Patulny ve diğerleri (eds), Emotions in Late Modernity (Routledge 2019) 135.

[47] American Psychiatric Association, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5. bs, American Psychiatric Association 2013) 271.

anlık olmasa bile, uzun bir süre boyunca ve plan yapma yetisini ortadan kaldırmadan azaltabileceğini kabul etmektedir. Bu, "hiddetin soğuması" için gereken zaman faktörünün, travmanın ağırlığı ve sürekliliği karşısında anlamsızlaştığının hukuken tanınması olarak kabul edilebilir. Mahkeme, "planlı bir eylem" (tasarlama) ile "duygusal etki altında kalma" (hiddet/elem) hallerinin aynı anda var olabileceğini kabul ederek, insan psikolojisinin karmaşıklığına dair sofistike bir yaklaşım sergilemektedir.

Karar 10, "hiddet"in sadece tek bir olaydan değil, birikimli bir süreçten de kaynaklanabileceğini gösteren bir başka örnektir. Sanığın, komşu gürültüsünü engellemek için defalarca yasal yollara başvurup sonuç alamaması, "öğrenilmiş çaresizlik" (learned helplessness) kuramıyla açıklanabilir.[48] Birey, sorunlarını çözme çabalarının sürekli boşa çıktığını gördüğünde, kontrolün kendisinde olmadığına inanmaya başlar ve bu durum, pasif bir kabullenişe veya son noktada kontrolsüz bir öfke patlamasına yol açabilir. CGK'nın bu durumu bir tahrik nedeni olarak kabul etmesi, failin öfkesinin sadece maktulün eylemlerinden değil, aynı zamanda sistemin kendisini koruyamamasından kaynaklanan bir çaresizlikten beslendiğini zımnen kabul ettiğini gösterebilir. Bu, hiddetin kaynağının sadece bireyler arası bir etkileşim değil, aynı zamanda birey-sistem arasındaki başarısız bir ilişki de olabileceğinin hukuken tanınmasıdır.

E. Anlatısal Adalet ve Sorumluluğun Yer Değiştirmesi

Araştırmanın bulguları, Yargıtay kararlarının sadece birer hukuki metin değil, aynı zamanda olayın ahlaki bir dramasını kuran anlatılar olduğunu göstermektedir. Bu anlatıların en önemli işlevlerinden biri, empatiyi ve sorumluluğu taraflar arasında dağıtmaktır. Bulgular, haksız tahrik indiriminin uygulandığı pek çok vakada, bu dağıtımın sistematik bir şekilde fail lehine ve mağdur aleyhine işlediğini; bunu yaparken de sosyal psikoloji literatüründe "mağdur suçlama" (victim blaming) olarak tanımlanan söylemsel bir stratejinin kullanıldığını ortaya koymaktadır.[49] Haksız tahrik kurumu, bu noktada, failin eylemini "anlaşılır" kılmak için mağdurun karakterini ve eylemlerini yeniden yazan bir anlatısal meşrulaştırma aracı haline gelebilmektedir.

Karar 13'te görüldüğü üzere, mağdur suçlama söyleminin en temel stratejisi, mağduru bir birey olmaktan çıkarıp, bir dizi olumsuz eylemin toplamına, yani bir "haksız fiil kaynağına" indirgemektir. Karar metninin, maktulün kişiliğini, hayatını veya içinde bulunduğu durumu göz ardı ederek, onu sadece "hakaret eden", "tehdit savuran" ve "oğluna ateş etmesini isteyen" bir eylemler bütünü olarak sunması, onun sembolik olarak suçlanmasıdır. Bu söylemsel operasyon, mahkemenin mağdurla empati kurmasını engelleyebilir. Mağdur, bir kurban olmaktan çıkıp, failin şiddet eylemini tetikleyen bir "problem" olarak çerçevelenebilir. Bu durum, sosyal psikolojideki Temel Atıf Hatası (Fundamental Attribution Error) ile de açıklanabilir.[50] Mahkeme, mağdurun olumsuz davranışlarını onun "kötü" karakterine atfederken, failin şiddet eylemini dışsal bir nedene, yani mağdurun "provokasyonuna" bağlama eğiliminde gibidir.

Mağdur suçlama söyleminin en uç noktası, fail ile mağdur rollerinin tamamen tersine çevrildiği ve mağdurun adeta "kendi ölümünü hak eden" (deserving victim) bir figür olarak resmedildiği durumlardır.[51] Karar 14, bu durumu en radikal haliyle sergiler. Maktulün Kalaşnikof gibi bir savaş silahı kullanması, onu viktimoloji literatüründeki "ideal kurban" (tamamen masum ve pasif olan kurban) tanımından o kadar uzaklaştırır ki, karşı oy görüşünde adeta bir "canavar" olarak tasvir edilir.[52] Nitekim karşı oyda maktulün, "... barışma amacıyla geldiği anlaşılan ve kendisinde silah bulunmayan kişilere karşı aniden Kalaşnikof gibi bir

[48] Coşkun Can Aktan ve Serdar Yay, 'Öğrenilmiş Çaresizlik ve Değişime Karşı Pasif Direnç' (2016) 8(2) Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi.

[49] Louisa Witte ve Aleya Flechsenhar, ''It's Your Own Fault': Factors Influencing Victim Blaming' (2024) 40 Journal of Interpersonal Violence.

[50] Richard Nisbett ve diğerleri, 'Behavior as Seen by the Actor and as Seen by the Observer' (1973) 27 Journal of Personality and Social Psychology 154, 160.

[51] F E Torres, 'On Deserving Victims and the Undeserving Poor: Exploring the Scope of Distributive Justice in Transitional Justice Theory and Practice' (2023) 45(2) Human Rights Quarterly 306, 315.

[52] Christine Schwöbel-Patel, 'The 'Ideal' Victim of International Criminal Law' (2018) 29(3) European Journal of International Law 703, 710.

savaş silahıyla saldırıya geçmesi, kaçan sanıkları ateş ederek kovalaması ve duraksamaksızın ateş etmeyi sürdürmesi, olayın seyrini tamamen değiştiren, tek başına yeni ve ağır bir haksız fiil niteliğindedir" denilerek eyleminin orantısızlığı ve yarattığı dehşet vurgulanmıştır. Bu anlatı, failin eyleminin ahlaki ağırlığını ortadan kaldıran bir "nötralizasyon" işlevi görebilir. Sanıklar artık sebepsiz yere saldıran failler değil, bir "canavarın" saldırısından kendilerini korumaya çalışan "gerçek" mağdurlara dönüşebilirler. Bu, haksız tahrikin sınırlarının meşru müdafaa lehine ne kadar esnetilebildiğini ve bir mağdurun "kötü" karakterinin, ona karşı işlenen suçun kendisini neredeyse görünmez kılabildiğini gösterebilir.

Bu baskın mağdur suçlama eğilimine rağmen, Karar 17 yargı sisteminin bu otomatikliğe direnebilecek analitik araçlara sahip olduğunu göstermesi açısından kritik bir önem taşıyabilir. Bu kararda mahkeme, mağdurun eylemini (küfür) yüzeysel bir şekilde "provokasyon" olarak kodlamak yerine, eylemin altında yatan bağlamı ve amacı analiz eder. Mağdurun küfrü, bir onur saldırısı değil, elinde silah olan bir arkadaşını durdurmaya yönelik "endişeli" ve "haklı bir tepki" olarak yeniden çerçevelenir. Mahkeme burada, basit bir "etki-tepki" modelinden çıkarak, daha sofistike bir niyet okuması yapar. Bu, dilbilimdeki pragmatik (edimbilim) analizine benzer.[53] Önemli olan sözün kendisi değil, o sözle ne yapılmak istendiğidir. Mahkemenin bu analizi yapmayı seçmesi, empatiyi faile yöneltmeyi reddetmesi ve sorumluluğu ait olduğu yere, yani öfkesini yanlış kişiye yönelten faile iade etmesi anlamına gelebilir. Bu, yargının, baskın sosyal senaryolara (örneğin "her küfür bir tahriktir") teslim olmak zorunda olmadığını, ancak bu direnci seçici olarak kullandığını gösterebilir.

F. Hukukun Ataerkil DNA'sı

Araştırmanın bu son ve en kritik bulguları, "haksız tahrik" kurumunun, sadece bireyler arası bir uyuşmazlığı çözümleyen teknik bir mekanizma olmadığını; aynı zamanda devletin yasal aygıtının, toplumun en derinlerindeki ataerkil cinsiyet rejimini tanıdığı, müzakere ettiği ve çoğu zaman yeniden ürettiği birincil alanlardan biri olduğunu gösterebilir. Feminist eleştirinin de isabetle vurguladığı üzere, bu bağlamda haksız tahrik indirimi, "hukuk düzeni ile ataerkil düzen arasındaki 'fikir birliği'ne" işaret eden ve adeta bir "erkeklik indirimi" olarak işlev gören bir mekanizmaya dönüşebilmektedir.[54] Kararlar birer "sosyal röntgen" gibi, hukukun görünüşte nötr olan dilinin ve mantığının, aslında toplumsal cinsiyete dayalı güç ilişkileri ve onur kodları tarafından nasıl şekillendirildiğini gösterebilir.

Bulgular, Yargıtay'ın "namus" kavramını, biri kadının cinsel bütünlüğü, diğeri erkeğin kamusal itibarı üzerine kurulu iki farklı, ancak birbiriyle sıkı sıkıya ilişkili, yüzüyle tanıdığını ortaya koymaktadır. Bu iki yüz, yargısal pratikte çifte standarda yol açan sonuçlar doğurmaktadır.

Feminist hukuk teorisinin de işaret ettiği gibi, hukuk sistemi kadın ve erkeğin beyanına eşit derecede itibar etmeme eğilimindedir.[55] Karar 20, bu durumun en sarsıcı örneğini sunar. Bu kararda yargı, bir "şüphe ve savunma" ikilemi yaratır. Bir yanda, cinsel saldırıya uğradığını iddia eden kadının beyanına "tutarsız" olduğu gerekçesiyle şüpheyle yaklaşarak sanığın beraatine hükmeder. Diğer yanda ise, bu "ispatlanamamış" iddiaya dayanarak şiddet uygulayan kocanın "namusunu koruma" eylemini "anlaşılır bir hiddet" olarak kabul edip, haksız tahrik indirimiyle savunur. Haksız tahrik indirimi burada, bir tür "ataerkil pazarlık" (patriarchal bargain) işlevi görür.[56] Devlet, erkeğin şiddetini cezalandırır ancak cezada indirim yaparak onun "namus bekçiliği" rolünü ve bu rolden kaynaklanan "öfkesini" hukuken tanıyabilir. Bu, kadının bedeninin ve sözünün,

[53] G Duffy, 'Pragmatic Analysis' in A Klotz ve D Prakash (eds), Qualitative Methods in International Relations (Palgrave Macmillan 2008).

[54] Eylem Ümit Atılgan, 'Haksız Tahrik: Bir Erkeklik Hakkı' (2. Basım, İletişim Yayınları, 2025). 65

[55] Carrie Menkel-Meadow, 'Feminist Legal Theory, Critical Legal Studies, and Legal Education or 'The Fem-Crits Go to Law School'' (1988) 38(1/2) Journal of Legal Education 61, 70.

[56] Deniz Kandiyoti, 'Bargaining with Patriarchy' (1988) 2(3) Gender and Society 274, 280.

erkeğin onuruna dayalı şiddet eylemini meşrulaştıran bir nesne konumuna indirgendiği sorunlu bir alan olarak görülebilir.

Diğer yandan mahkemeler, erkeğin kamusal alandaki onuruna yönelik saldırıları, son derece ağır tahrik nedenleri olarak kabul etmekte tereddüt etmez. Karar 14'teki "seni travesti yaparım" ifadesi, basit bir hakaret değil, sosyolojik literatürde "sembolik hadım etme" (symbolic castration) olarak tanımlanabilecek, failin erkek kimliğini ve toplumsal statüsünü temelden sarsan bir saldırıdır.[57] Benzer şekilde, Karar 13'teki küfürler de erkeğin aile üzerindeki otoritesine bir meydan okumadır. Yargıtay'ın bu tür "sözlü" saldırıları en ağır tahrik nedenleri arasında sayması, eril onur kodlarının ne kadar içselleştirildiğini ve bu kodlara göre "sözün" de en az fiziksel eylem kadar "şiddet" içerebileceğinin kabul edildiğini gösterebilir. Hukuk, bu noktada, erkekler arası hiyerarşik ve onur temelindeki sosyal düzeni ve bu düzenin ihlaline verilecek şiddetli tepkileri zımnen tanımış ve onaylamış olabilir.

Bulgular, Yargıtay'ın failleri çoğu zaman izole bireyler olarak değil, belirli toplumsal rolleri icra eden aktörler olarak gördüğünü göstermektedir. Özellikle erkek faillerin şiddet eylemleri, bir "abi", "koca", "oğul" veya genel olarak bir "erkek" olma rolünün gereği olarak çerçevelendiğinde, daha fazla "anlayışla" karşılanmakta ve haksız tahrik indirimiyle ödüllendirilmektedir. Karar 16 (kız kardeşini koruyan abi), Karar 18 (babasını koruyan/intikamını alan oğul) ve Karar 15 (sömürülen kadın akrabayı koruyan erkekler), bu dinamiğin en net örnekleridir. Bu kararlarda faillerin eylemi, kişisel bir öfke patlamasından çok, ataerkil iş bölümünün kendilerine yüklediği "koruma ve kollama" görevini yerine getirme çabası olarak sunulur. Ailenin "namusunu" koruma ve adaleti sağlama konusundaki gayriresmî şiddet tekeli, erkeklere verilmiş bir görev olarak kabul edilir. Hukuk sistemi, bu görev ihmal edildiğinde değil, tam da bu görev yerine getirildiğinde ortaya çıkan şiddet eylemini, bir ceza indirimiyle tanıyarak bu ataerkil rol dağılımını meşrulaştırabilir. Bu rolün ne kadar temel kabul edildiğinin en ilginç kanıtı Karar 8'dir. Bu kararda mahkeme, Yargıtay'ın "orantısız" bulduğu bir tepkiyi—yani 80 yaşındaki zayıf bir erkeğin kendisine tekme tokatla saldıran kişiye karşı bıçak kullanmasını—"meşru müdafaa" olarak kabul etmiştir. Bu yorum, sadece bir güç asimetrisi analizi değildir; aynı zamanda bir erkeğin en savunmasız anında bile kendi "onurunu" ve bedensel bütünlüğünü savunma hakkının ve görevinin mutlak olduğunun hukuken tanınmasıdır.

G. Adaletin Terazisi

Araştırmanın bulguları, Yargıtay'ın "haksızlık" kavramını değerlendirirken, taraflar arasında var olan veya olay sırasında ortaya çıkan güç dengesizliklerini merkezi bir analiz birimi olarak kullandığını göstermektedir. Hukuki tartışma, çoğu zaman "kim başlattı?" sorusunun ötesine geçerek, "kim, hangi güç türünü (fiziksel, sayısal, sembolik, ateş gücü) orantısız bir şekilde kullandı?" sorusuna odaklanmaktadır. Bu durum, haksız tahrik kurumunun, bir tür dinamik orantılılık analizi işlevi gördüğünü ve hakimin, olayın farklı aşamalarındaki güç kaymalarını tartan bir hakem rolü üstlendiğini ortaya koymaktadır. Karar 12, bu dinamik analizin en öğretici örneğidir. Bu kararda mahkeme, olayı statik bir fotoğraf olarak değil, farklı sahnelerden oluşan bir film şeridi gibi ele almaktadır. Birinci sahnede, ev sahibi olarak "sosyal gücü" elinde tutan sanık, misafirine hakaret ederek bu gücü kötüye kullanır ve "ilk haksızlığı" işler. Ancak ikinci sahnede, maktulün uyguladığı ağır fiziksel şiddet, bu dengeyi dramatik bir şekilde bozar. CGK'nın, "etki-tepki dengesinin sanık lehine bozulduğunu" kabul etmesi, ceza hukuku literatüründe de tanımlandığı üzere haksız tahrike karşı verilen (orantısız) tepkinin yeni bir haksız tahrik nedeni oluşturabileceğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, "haksızlık" durumunun sabit bir kimlik değil, olay içindeki eylemlere bağlı olarak taraflar arasında yer değiştirebilen akışkan bir rol olduğunu teyit eder. Bu, ceza hukukunun genellikle daha statik olan fail/mağdur kategorilerini esneten, son derece pragmatik bir yaklaşım gibi değerlendirilebilir.

[57] Senka Matsumoto, 'The Philology of Castration in Lacanian Psychoanalysis: Symbolic, Imaginary, and Real Castration' (2024)

Mahkemenin, Karar 12'deki bu rol değişimini meşrulaştırırken adli tıp raporlarına dayanması kritik bir stratejidir. Görgü tanıklarının olmadığı bir "karanlık anı" aydınlatmak için kullanılan adli tıp raporu gibi "objektif" ve "bilimsel" bir delil, mahkemenin yorumuna bilimsel bir meşruiyet zırhı kazandırabilir. Bu, Foucault'cu bir perspektifle, iktidarın (yargının), kendi anlatısını geçerli kılmak için bilimsel söylemleri nasıl kullandığının bir örneğidir.[58] Mahkeme, "biz böyle olduğuna inanıyoruz" demek yerine, "deliller böyle olduğunu gösteriyor" diyerek, son derece yoruma dayalı bir güç analizini, nesnel bir gerçeğin tespiti olarak sunabilir.

Bu güç analizi mantığı, diğer kararlarda da farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Karar 14'te, taraflar arasındaki güç dengesi, maktulün bir Kalaşnikof (aşırı ateş gücü) kullanmasıyla geri dönülemez bir şekilde bozulmuştur. Karar 15'te, faillerin (erkek akrabalar) kullandığı sayısal ve fiziksel güç, maktullerin daha önce kurduğu psikolojik ve ekonomik güce bir karşı hamle olarak ortaya çıkar. Karar 4 ve 13 gibi vakalarda ise mücadele, "ağalık" veya "miras" üzerinden kurulan sembolik güç alanında gerçekleşir. Her bir vakada mahkeme, bu farklı güç türlerini birbiriyle tartan ve nihayetinde orantısızlığın en bariz olduğu tarafı "daha haksız" bulan bir terazi işlevi görmektedir.

V. Sonuç

Bu araştırmada sunulan ve tartışılan tüm bulgular bir araya getirildiğinde, Yargıtay'ın haksız tahrik uygulamalarının, kanun metinlerinin lafzî bir yorumunun ötesinde, karmaşık ve çok katmanlı bir değerlendirme süreci olduğu sonucuna varılmaktadır. Hukukun temel kavramlarından olan "haksız fiil"in, somut olayların kendine özgü dinamikleri, ispat olanakları ve yargısal yorum farklarıyla her davada yeniden ele alındığı görülmüştür. Bu hukuki çerçevenin içinin, mahkemenin "hayatın olağan akışı" ve insan davranışına dair yerleşik kabulleriyle şekillendiği anlaşılmaktadır.

Mahkeme, "hiddet" kavramını anlık bir öfkenin ötesine taşıyarak, süregelen husumetlerin veya sistematik baskının yarattığı psikolojik etkileri de bu kapsamda değerlendirebilmektedir. Ancak bu süreçte, mağdurun eylemlerinin ve failin motivasyonunun nasıl çerçevelendiği, kararın sonucunu doğrudan etkileyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu değerlendirmelerin en belirginleştiği alanların başında, toplumsal cinsiyet rolleri ve "namus" algısıyla ilişkili davalar gelmektedir. Yargı kararlarında, modern hukukun bireysel özerklik vurgusu ile geleneksel toplumsal yapının "koruyucu" veya "reaksiyoner" erkeklik rolleri arasındaki gerilimin izleri sürülebilmektedir. Bazı kararlarda, şiddet eylemlerinin temelindeki motivasyonların, yerleşik toplumsal kodlar ve cinsiyet rolleri üzerinden değerlendirilerek ceza indirimine konu edilebildiği ve bu durumun "haksızlık" algısını dönüştürebildiği gözlemlenmiştir.

TCK m. 29'da düzenlenen "haksız tahrik" kurumu, uygulamada sadece teknik bir kusur azaltma nedeni değil; aynı zamanda toplumdaki adalet, ahlak ve toplumsal cinsiyet algılarının hukuk düzleminde karşılık bulduğu bir alan niteliğindedir. Yargıtay'ın kararları, hukukun toplumsal gerçeklikten kopuk olmadığını; aksine, toplumun değer yargılarını ve çelişkilerini kendi mantığı içinde değerlendirerek hukuki bir forma kavuşturduğunu göstermektedir.

Bu tespitler ışığında, haksız tahrik kurumunun uygulanmasında yeknesaklığın ve hukuki belirliliğin sağlanması adına şu önerilerde bulunulabilir:

1. **Kriterlerin Somutlaştırılması:** "Hiddet ve şiddetli elem" gibi soyut psikolojik kavramların varlığının tespitinde, sadece yargısal takdire değil, adli psikoloji ve psikiyatri biliminin verilerine daha fazla başvurulması ve denetlenebilir ölçütlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

[58] Saadet Çelik, 'Foucault'nun İktidar Anlayışındaki Tarihsel Dönüşüm ve Beden Üzerindeki Yansımaları' (2024) (15) İmgelem 363, 370.

2. **Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı:** Özellikle "namus" veya "kıskançlık" saikiyle işlenen suçlarda haksız tahrik indiriminin, kadınların yaşam hakkı ve bireysel özerkliğini zedeleyecek şekilde geniş yorumlanmasının önüne geçilmelidir. Bu bağlamda, yargı mensuplarına yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddet mağduru psikolojisi üzerine eğitimlerin artırılması önem arz etmektedir.
3. **Gerekçelendirme Standartları:** "Hayatın olağan akışı" gibi genel geçer ifadeler yerine, tahrik indirimine gidilirken veya indirim reddedilirken, olayın spesifik dinamiklerine dayalı, neden-sonuç ilişkisini net kuran daha detaylı gerekçelendirme standartları benimsenmelidir.
4. **İspat Yükü Dengesi:** Delil yetersizliği durumunda "şüpheden sanık yararlanır" ilkesi uygulanırken, bu ilkenin sanık lehine "varsayımsal bir tahrik" üretmek için kullanılmaması adına, ilk haksız hareketin tespiti konusunda daha titiz bir delil değerlendirmesi yapılmalıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri / Author Details
Nedim Havle (Psikiyatri Uzmanı)
[1] Sağlık Bilimleri Üniversitesi İstanbul Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Kliniği, Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, İstanbul, Türkiye
0000-0003-2841-8460 nedimhavle@yahoo.com

Bibliyografya | Bibliography

Aktan CC ve Yay S, "Öğrenilmiş Çaresizlik ve Değişime Karşı Pasif Direnç" [2016] 8(2) Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi.

Al-Mansoob H, "Analyzing the Unreliable Narrator: Repetition and Subjectivity in Raymond Carver's 'What Do You Do in San Francisco?'" [2011] 1(7) Theory and Practice in Language Studies 802.

American Psychiatric Association, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5. Bası, American Psychiatric Association 2013).

Arıtürk R, 'Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik' [2021] 16(183) Terazi Hukuk Dergisi 2124-2135.

Assarroudi A vd, "Directed qualitative content analysis: the description and elaboration of its underpinning methods and data analysis process" [2018] 23(1) Journal of Research in Nursing 42-55.

Atakaya MA, 'Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik' (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2022).

Atılgan E Ü, Haksız Tahrik: Bir Erkeklik Hakkı (2. bs, İletişim Yayınları 2025).

Aydın M, "Ceza Hukukunda Orantılılık İlkesi" [2024] Türkiye Adalet Akademisi Dergisi.

Aydın D, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Haksız Tahrik" [2005] 54(2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD) 119-142.

Aydın D, 'Haksız Tahrik Kurumuna İlişkin Bazı Sorunlar' [2020] 15(162) Terazi Hukuk Dergisi 236-247.

Başlar Y, "Ceza Muhakemesinde İspat" [2022] 12(2) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 1383.

Bedford S ve Phagoora J, Community Micro-Enterprise as a Driver of Local Economic Development in Social Care (The New Economics Foundation 2020).

Bhavan PS S, "Legal Realism: The Role of Judges in Shaping the Law" [2024] 4(1) Indian Journal of Integrated Research in Law 456.

Bingöl Schrijer B, "Hukuk ve Kalkınma İlişkisi Açısından Araçsallaştırılmış Yasama Faaliyeti" [2023] 25(1) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 23.

Bull R, "Legal Psychology in the Twenty-First Century" [2004] 14(1) Criminal Behaviour and Mental Health 167.

Canter D vd, "Narrative Plausibility: The Impact of Sequence and Anchoring" [2003] 21(2) Behavioral Sciences & the Law 251.

Çelik S, "Foucault'nun İktidar Anlayışındaki Tarihsel Dönüşüm ve Beden Üzerindeki Yansımaları" [2024] (15) İmgelem 363.

Demirbaş T, Haksız Tahrik (4. bs, Seçkin Yayınları 2024).

Doğan K, Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi"in dubio pro reo" 2. Basım, Seçkin Yayıncılık, 2018.

Duffy G, "Pragmatic Analysis" in A Klotz ve D Prakash (eds), Qualitative Methods in International Relations (Palgrave Macmillan 2008).

Eker Kazancı B, 'Mağdurun Davranışları ve Heyecan Halinin Ceza Sorumluluğuna Etkisi - Haksız Tahrik' [2014] 15(Özel S) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1309-1357.

El-thani Muhammad M, "Social Contract Theories of Hobbes, Locke and Rousseau: An Extrapolation of Point of Harmony and Tensions" [2020] 2(4) Educational Resurgence Journal 123.

Eray Sarıtaş Ş, "Piyasa Ekonomisi ve Özgürlük İlişkisi Üzerine Bir Tartışma" [2019] (49) İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi 58.

Erez E, 'Feodal Sistemin Sosyal Hayat Üzerine Etkisi' (Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi 2017).

Freud S, Günlük Yaşamın Psikopatolojisi (tr Şemsa Yeğin, Payel Yayınları 2003).

Galbin A, "An Introduction to Social Constructionism" [2014] (26) Social Research Reports 82.

Goddard M, "The Impact of Human Intuition in Psychology" [2009] 13(2) Review of General Psychology 167.

Guest G, Namey E ve Chen M, "A simple method to assess and report thematic saturation in qualitative research" [2020] 15(5) PLoS One.

Güngör M, "Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik Kurumunun Değerlendirilmesi (TCK m. 29)" [2025] (8) ÇÜHAD, 390-429.

Hidalgo Tenorio E, "Critical Discourse Analysis: An overview" [2011] 10(1) NJES Nordic Journal of English Studies 183-210.

Jacobs D, "The Secret Life of Judges" [2007] 75(7) Fordham Law Review 2855.

Kahraman R, 'Türk Hukukunda Haksız Tahrikin Uygulanmasında Eşitsizlik Algısı' [2024] 28(1) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 349-392.

Kandiyoti D, "Bargaining with Patriarchy" [1988] 2(3) Gender and Society 274.

Kangal ZT, "Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik" [2010] 14(3-4) Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (EÜHFD) 245-270.

Karataş H, "Patriarchal Ideology as Source of Norms of Law: The Case of Exiled Brides" [2018] (38) Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi 168.

Keyman S, "Hukuki Pozitivizm" [1978] 35(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17-56.

Kuethe JL, "Social Schemas" [1962] 64(1) The Journal of Abnormal and Social Psychology 31.

Kurtulan G, "Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru" [2017] 23(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 465.

Maier SF ve Seligman MEP, "Learned Helplessness: Theory and Evidence" [1976] 105(1) Journal of Experimental Psychology: General 3.

Memon MA vd, "Purposive Sampling: A Review and Guidelines for Quantitative Research" [2025] 9(1) Journal of Applied Structural Equation Modeling 1-23.

Menkel-Meadow C, "Feminist Legal Theory, Critical Legal Studies, and Legal Education or 'The Fem-Crits Go to Law School'" [1988] 38(1/2) Journal of Legal Education 61.

Nisbett R vd, "Behavior as Seen by the Actor and as Seen by the Observer" [1973] 27(2) Journal of Personality and Social Psychology 154.

Onyema E, "The Jurisdictional Tensions between Domestic Courts and Arbitral Tribunals" in Andrea Menaker (ed), International Arbitration and the Rule of Law: Contribution and Conformity (Kluwer Law International 2017).

Özalp A, "Eugen Ehrlich Sosyolojisinde Yaşayan Hukuk" [2024] 11(1) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 14.

Özpolat H, "Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarında Maddi Anlamda Kanun Kriteri" [2018] (35) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi.

Schwöbel-Patel C, "The 'Ideal' Victim of International Criminal Law" [2018] 29(3) European Journal of International Law 703.

Sorial S, "Emotions and the Criminal Law: Anger and the Defence of Provocation" in R Patulny vd (eds), Emotions in Late Modernity (Routledge 2019).

Şık H, "Suçsuzluk Karinesi" [2012] (1) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 103.

Tamanaha BZ, "Sociological Jurisprudence Past and Present" [2020] 45(2) Law & Social Inquiry 493.

Torres FE, "On Deserving Victims and the Undeserving Poor: Exploring the Scope of Distributive Justice in Transitional Justice Theory and Practice" [2023] 45(2) Human Rights Quarterly 306.

Vanden Poel L ve Hermans D, "Narrative Coherence and Identity: Associations With Psychological Well-Being and Internalizing Symptoms" [2019] 10 Frontiers in Psychology 1171.

Walby S ve Towers J, "Untangling the Concept of Coercive Control: Theorizing Domestic Violent Crime" [2018] 18(1) Criminology and Criminal Justice 7.

Waldron J, "The Rule of Law in Contemporary Liberal Theory" [1989] 2(1) Ratio Juris 79.
Witte L ve Flechsenhar A, "'It's Your Own Fault': Factors Influencing Victim Blaming" [2024] 40 Journal of Interpersonal Violence.
Zepinic V, "Battered Woman Syndrome: The Iceberg of Domestic Violence" [2023] 14(1) Beijing Law Review 143.

Ek | Appendix

EK-A: Haksız Tahrik Kararları İçin Analitik Kodlama Anahtarı

TAHRİK EDİCİ FİİLİN NİTELENDİRİLMESİ

[ ] **Fiilin Türü:** Mahkeme hangi eylemi "haksız" olarak kabul ediyor?

[ ] Hakaret / Ağır Küfür

[ ] Tehdit

[ ] Fiziksel Saldırı / Darp / Yaralama

[ ] Sadakatsizlik / Aldatma

[ ] Ekonomik Çatışma / Husumet

[ ] Sistematik Sömürü / Şantaj / Cinsel İstismar

[ ] Yaşam Alanının İhlali

[ ] **Fiilin Yapısı:**

[ ] Münferit ve Ani Haksız Fiil

[ ] Müteselsil veya Mütemadi Haksız Fiil

[ ] **Fiilin Yönelimi:**

[ ] Doğrudan faile yönelik mi?

[ ] Failin bir yakınına yönelik mi?

Failin Ruh Halinin Tanımlanması

[ ] **Duygunun Tanımı:** Mahkeme failin ruh halini nasıl tanımlıyor?

[ ] "Hiddet" / "Öfke" olarak mı?

[ ] "Şiddetli Elem" / "Derin Üzüntü" / "Acı" olarak mı?

[ ] **Duygunun Zamanlaması:**

[ ] Anlık bir parlama / kontrol kaybı mı?

[ ] Uzun süreli bir psikolojik etkinin sonucu mu?

Nedensellik Bağı (İlliyet)

[ ] **Bağın Gücü:** Tahrik edici fiil ile suç arasındaki bağ nasıl kuruluyor?

[ ] Doğrudan, anlık ve kesintisiz mi?

[ ] Arada "soğuma süresi" olarak yorumlanabilecek bir zaman geçmiş mi?

[ ] **Bağı Karmaşıklaştıran Unsurlar:**

[ ] İlk haksız hareketin failden kaynaklanması

[ ] Karşılıklı tahrik durumu söz konusu mu?

Hukuki Tartışmanın Odak Noktası

[ ] Karardaki temel hukuki tartışma hangisi?

[ ] Tahrikin varlığı / yokluğu

[ ] Tahrikin derecesi / İndirim oranı

[ ] Meşru müdafaa ile olan sınır ve ayrım

[ ] İspat sorunu ve "şüpheden sanık yararlanır" ilkesinin uygulanması

[ ] Tahrikin başka suç tiplerine uygulanması sorunu

PSİKOLOJİK KODLAR

Duyguların Temsili ve Meşrulaştırılması

[ ] Failin duygusal tepkisi "anlaşılır", "doğal" veya "beklenen bir durum" olarak mı sunuluyor?

[ ] Mağdurun eylemleri, failin duygusal tepkisinin "haklı" ve "kaçınılmaz" nedeni olarak mı gösteriliyor?

[ ] Metinde "bu sözler/davranışlar karşısında soğukkanlı kalması beklenemezdi" gibi ifadeler var mı?

Eylemin Zaman ve Planlama Boyutu

[ ] Failin eylemi "anlık bir patlama", "bir anlık sinir" veya "gözü dönme" olarak mı çerçeveleniyor?

[ ] Eylemin "tasarlanmış/planlı" olduğu kabul edilmesine rağmen, bu planın arkasındaki motivasyonun tahrik olduğu kabul edilerek indirim uygulanıyor mu?

Empati Yönelimi ve Sorumluluk Atfı

[ ] Kararın dili, genel olarak faile mi yoksa mağdura mı daha fazla empati kuruyor?

[ ] Mağdurun eylemleri, "kendi sonunu hazırlama" veya "suçu hak etme" imasıyla mı anlatılıyor?

[ ] Nihai sorumluluk daha çok faile mi, yoksa tahrik edici fiili işleyen mağdura mı yükleniyor?

SOSYOLOJİK / TOPLUMSAL CİNSİYET KODLARI

"Namus" ve "Onur" Söylemleri

[ ] "Namus" veya "onur/şeref" kavramları metinde açıkça veya örtük olarak kullanılıyor mu?

[ ] Hangi tür namus/onur vurgulanıyor?

[ ] Cinsel sadakate/bekarete dayalı bir "namus" mu?

[ ] Erkeğin kamusal alandaki "onuru/şerefi/itibarı" mı?

[ ] Ailenin kolektif "onuru" mu?

[ ] Kimin "namusu" korunması gereken bir değer olarak sunuluyor?

Toplumsal Cinsiyet Rolleri ve Beklentileri

[ ] Kararda kadın ve erkeklere atfedilen basmakalıp roller var mı?

[ ] Koruyucu / Namus Bekçisi Erkek

[ ] Sadık / İtaatkâr Kadın

[ ] Güvenilmez / Tahrik Edici Kadın

[ ] "Bir babanın/kocanın duymaması gereken sözler", "bir eşe yakışmayacak davranışlar" gibi cinsiyetçi rol beklentilerini yansıtan ifadeler kullanılıyor mu?

Güç İlişkileri ve Sosyal Hiyerarşi

[] Fail ile mağdur arasındaki güç ilişkisi kararda nasıl ele alınıyor veya görmezden geliniyor?

[ ] Grup dinamiği kararda bir faktör olarak yer alıyor mu?

[ ] Otorite figürleri ile bireyler arasındaki güç ilişkisi bir tema olarak beliriyor mu?